

«ШӘКӘРІМ УНИВЕРСИТЕТІ» КеАҚ		
4 деңгейлі СМК құжаты	№ 1 басылым 02.03.2026 ж.	ФП 042-2.07-2026
PhD-докторантураға түсу емтихандарының бағдарламасы		

Білім беру жоғары мектебі

«Тарих» кафедрасы

**D016 Тарих педагогтерін даярлау
білім беру бағдарламалары тобы бойынша
PhD-докторантураға түсу емтиханының
БАҒДАРЛАМАСЫ**

Семей – 2026 ж.

1 ӘЗІРЛЕНДІ

Құрастырғандар:

Б.Ж. Атантаева, т.ғ.д.

(ҚОЛЫ) «26» 02 2026 ж.

К.К. Байсарина, т.ғ.д.

(ҚОЛЫ) «26» 02 2026 ж.**2 ТАЛҚЫЛАНДЫ**

«Тарих» кафедрасының отырысында

«26» 02 2026 ж. № 8 хаттамасы

Кафедра меңгерушісі

(ҚОЛЫ) «26» 02 2026 ж. Б.Б. Токишкадилов**3 КЕЛІСІЛДІ**

ҒКДАО басшысы

(ҚОЛЫ) «02» 03 2026 ж. С.К. Касымов**4 БЕКІТІЛДІ**Басқарма мүшесі – ғылым
жөніндегі проректор
(ҚОЛЫ) «02» 03 2026 ж. Ж. Қалибекқызы

1. Кіріспе

Докторанутраның арнайы пәні бойынша оқуға түсу емтиханының бағдарламасы жоғары білім берудің (магистратура) алдыңғы кезеңінің бағдарламасы көлемінде құрастырылған.

D016 – Тарих педагогтерін даярлау білім беру бағдарламалар тобы бойынша мамандардың дайындық деңгейіне қойылатын негізгі талаптар:

Докторантураға түсуге үміткерлер міндетті түрде білу керек талаптар:

- мамандықтың теориялық және әдіснамалық негіздері, тарихнамалық мектептер мен үрдістердің пайда болу заңдылықтары;
- ғылыми зерттеу әдістемесі мен әдістері;
- олардың нәтижелерін зерттеу және өңдеу құралдары;
- ғылыми ақпаратты жинау және талдау әдістері;
- жоғары оқу орындарының арнайы пәндерін, педагогикасы мен психологиясын оқыту әдістемесі.
- елдегі және шет елдердегі тарих ғылымының даму тенденциялары;
- ұлттық және дүниежүзілік тарихтағы, сондай-ақ байланысты әлеуметтік-гуманитарлық пәндерден қажетті нақты білім деңгейіне ие;
- меншіктің арнайы кәсіби терминологиясы мен лексикасы;
- маңызды тарихи оқиғалар мен құбылыстарды талдау және бағалау кезінде кәсіби дәлелдеу дағдыларына ие болу.

Істей алу керек:

- тарихи ақпаратты талдай, жүйелей және қорыта білу; зерттеу жоспарын құру;
- заманауи ақпараттық технологияларды тарта отырып библиографиялық жұмыс жүргізу;
- белгілі бір зерттеу міндеттеріне сүйене отырып, қажетті зерттеу әдістерін таңдау, қолданыстағы модификациялау және жаңа әдістерді әзірлеу;
- алынған нәтижелерді өңдеу, қолда бар әдеби деректерді ескере отырып талдау және түсіндіру;
- қазіргі заманғы редакциялау және баспа құралдарын қолдана отырып, қолданыстағы талаптарға сәйкес жасалған баяндамалар, тезистер, мақалалар түрінде жасалған жұмыс нәтижелерін ұсыну.

Дағдысы болу керек:

- педагогикалық және ғылыми-зерттеу жұмысы;
- арнайы терминологияда.

Құзыретті болу керек:

- тарихты ғылым ретінде және жоғары оқу орындарында оқыту пәні ретінде жүйелі түрде терең түсінуде;
- ақпаратты іздеу мәселелерін шешуде, өздігінен оқуға, жеке және кәсіби өсуге дайын болу.

Докторантураға түсу емтиханы Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 31 қазандағы № 600 бұйрығымен бекітілген жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білімнің білім беру бағдарламаларын іске

асыратын білім беру ұйымдарына оқуға қабылдаудың үлгілік қағидаларына сәйкес жазбаша немесе компьютерлік форматта өткізіледі.

2. Пән атаулары және олардың негізгі тараулары

Қазақстан тарихы

Қазақстан тарихына кіріспе.

Қазақстан тарихы курсының пәні, мақсаттары мен міндеттері. «Қазақстан тарихы» пәні туралы қазіргі заманғы түсінік, тарих, тұлға, мемлекет. Тарих және өркениет. Отан тарихының функциялары мен принциптері. Қазақстан тарихы дүниежүзілік тарих контексінде. Ұлттық тарихтың басымдықтары. «Қазақстан Республикасында тарихи сананың қалыптасу тұжырымдамасы» (1995).

Қазақстан тарихын кезеңдеу. Қазақстан тарихын зерттеудің негізгі әдістері. Отан тарихын зерттеудегі жаңа тұжырымдамалық тәсілдер.

Қазақстан тарихы пәні бойынша дереккөздер мен әдебиеттер.

Патриоттық тарихты зерттеудің ерекшеліктері. Қазіргі кезеңдегі Қазақстанның ұлттық тарихының өзектілігі.

Қазақстанның көне заман тарихы.

Палеолит (ежелгі тас ғасыры).

Адамның шығу тегі (антропогенез). Африка мен Азиядағы негізгі антропологиялық олжалар. Қазақстанның табиғи жағдайы және ежелгі гоминидтердің тіршілік ету ортасы.

Археологиялық кезеңдеу және тас дәуірінің хронологиясы. Қазақстан палеолитінің зерттелу тарихы. Оңтүстік Қазақстандағы Қаратау отрядының жұмысы Х.А. Алпысбаева. Төменгі палеолит ескерткіштерінің ашылуы. Батыс Қазақстандағы және Солтүстік Балқаш аймағындағы А.Г.Медоев шығармаларының маңызы. М.Н.Клапчук пен В.С.Волошиннің Орталық Қазақстандағы зерттеулері. Шүлбі археологиялық экспедициясы палеолит отряды мен Ж.Қ.Таймағамбетовтың басшылығымен Қазақстандағы тас ғасыры ескерткіштерін зерттеу экспедициясы жұмысының нәтижелері.

Қазақстандағы бірлескен қазақ-орыс кешенді археологиялық экспедициясының палеолит ескерткіштерінің соңғы жаңалықтары (1992-2002). Көп қабатты ескерткіштер Қошқұрған, Шоқтас және т.б.

Мезолит (орта тас ғасыры)

Плейстоценнен голоценге өту. Мұздықтардың шегінуі. Оңтүстік Қазақстанның мезолиттік ескерткіштері. Материалдық мәдениеттің сипаттамалары. Табиғи жағдайлар мен құралдардың әсерінен экономикадағы өзгерістерді археологиялық көздермен растау. Күнделікті өмірде көрсеткілері бар садақтың пайда болуы. Тас құралдары: микролиттер және макролиттер. Тобыл, Нұра, Ертіс өзендерінің жағалауындағы ескерткіштер. Құралдардағы айырмашылықтар. Мезолиттің тарихи орны. Неолит (жаңа тас ғасыры)

Неолиттің жалпы сипаттамасы. «Неолиттік революция». Иемденуден экономиканың өндіруші түріне көшу. Мал шаруашылығы мен егіншіліктің бастауы. Қазақстанның неолиттік кезеңдері. Қараүңгір үңгірлері. Тас өңдеу технологиясы және керамика жасау.

Батыс Қазақстан территориясындағы келтеминар мәдениеті. Орталық Қазақстанның Атбасар мәдениеті. Торғай ойпатының Маханжар мәдениеті.

Неолиттік өнердің әртүрлілігі: қыштан жасалған ою-өрнектер, тасқа салынған суреттер және т.б.

Матриархаттық кландық қоғамның дамуы.

Энеолит (мыс-тас ғасыры)

Тас құралдарымен бірге болған мыс құралдарының пайда болуы. Кетіргіштік пен жайылымдықтың таралуы. Жайық-Ертіс аралығының энеолиті. Ботай мәдениеті. Материал. мәдениет. Елді мекендер мен тұрғын үйлердің табиғаты. Үй шаруашылығы. Жерлеу рәсімі. Маңғыстаудың энеолит ескерткіштері. Керамика жасау әдістері. Көршілес аумақтардан шыққан мәдениеттердің өзара әрекеттесуі.

Қазақстан территориясындағы ежелгі заман.

Қола дәуірі (б.з.д. ХУІІІ-ІХ ғғ.)

Қола дәуірінің жалпы сипаттамасы және кезеңдеуі. Мал шаруашылығының дамуы: жайылымдық мал шаруашылығы, алыс жайылымдық мал шаруашылығы, көшпелі мал шаруашылығына көшу. Патриархия. Байлықтың теңсіздігі, бөлек отбасының пайда болуы. Этикалық қауымдастықтарды дамыту.

Қазақстан территориясындағы Андрон және Беғазы-Дәндібай мәдениеті. Тұрмыстық қолөнер, тұрғын үй, дін және өнер. Археологиялық ескерткіштер (қоныстар, қорымдар, шахталар, петроглифтер): Тасты-Бұлақ, Атасу, Таутары, Тамғалы-тас және т.б. Жәдігерлер типологиясы. Ескерткіштерді тарату аумағы. Керамика. Қола құюдың жоғары деңгейі. Арнайы қолөнершілерді бөлу. Керамика дөңгелегінің пайда болуы. Жерлеу рәсімі. Ботай, Тоқсамбай протокалалары.

Алғашқы мемлекеттік қауымдастықтар.

Сақтар (б.з.д. 7-3 ғғ.). Ерте темір дәуірі. Көшпелі мал шаруашылығына кеңінен көшу. Еуразияның ұлы даласы және скиф-сақ қауымдастығы. Қазақстан территориясындағы сақтар мен савроматтар. Қазақ мемлекеттілігінің тарихы және сақтардың мемлекеттік білімі. Сақ жазуы - мемлекеттіліктің маңызды атрибуты. Өнер, мифология және дін дамыды. Әскери ұйымдастырудың жоғары деңгейі. Ауыл шаруашылығы - қолөнер, сауда. Елді мекендер. Ассириямен, Медиамен, Парфиямен, Иранмен байланыс.

Үйсін мен Қанғұй (б.з.д. ІІ - б.з. ғ.). Үйсіндер мен Қанғұйлер сақтардың тарихи-мәдени мұраларының, ал савраматтар сарматтарының мұрагерлері болды. Жетісудағы усундар мемлекеті, Сырдариядағы кангуилер мемлекеті. Әскери жүйе. Рулық құрылым әскери және мемлекеттік ұйымның негізі болып

табылады. Үйсіндер мен қанғұйлардың Қытаймен, ғұндармен, Орта Азия мемлекеттерімен саяси және этномәдени қатынастары.

Ғұндар. Орталық Азиядағы алғашқы көшпелі империя (б.з.д. 3 ғ. - б.з. 1 ғ.). Ғұн тайпаларының батысқа қоныс аударуы. Ғұндардың Шығыс және Орталық Қазақстандағы Юебань мемлекетінің құрылуы (б.з. II-U ғғ.) - билеуші әулет. Рулар мен тайпалардың иерархиясы. Әміршінің қасиетті күші. Әскери ұйымның ондық жүйесі. Мал өсіру, егіншілік, қолөнер. Жазу және қалалар. Тәңірге табыну.

Орта ғасырлардағы Қазақстан.

Ерте орта ғасырлардағы мемлекеттер (VI-X ғғ.).

Түрік қағанаты (552-603) - алғашқы еуразиялық көшпелі империя. Түркі этносының қалыптасуы. Түркі тайпасының саяси күшеюі және мемлекеттің құрылуы. Қағанат шекараларының кеңеюі. Византиямен, Иранмен және Қытаймен қатынастар. Батыс Түрік қағанаты (603-704) және оның орталығы Жетісуда. Әскери-әкімшілік жүйе, этносоциалдық құрылым. Рулық тартыс. Қытай агрессиясы. Түргештердің өрлеуі.

Түргеш қағанаты (704-756) Мемлекеттік құрылуы. Түргештердің Тан әулеті мен Орта Азиядағы арабтарға қарсы күресі. Арабтардың Оңтүстік Қазақстанға экспансиясы. 751 жылы Таластағы тарихи шайқас және аймақтағы ислам мен мұсылман мәдениетінің саяси ықпалының кеңеюі. Жоғарғы билік үшін тайпалық күрес. Гномдарды күшейту.

Қарлұқ мемлекеті (766-940). Жетісудағы мемлекеттің құрылуы. Қарлұқтардың Қашқарияны тартып алуы, Ферғанаға ықпалының таралуы. Қарлұқтардың тайпалық құрамы және қоныстануы. Әскери әкімшілік. Үй шаруашылығы. Қалалар мен елді мекендер. Рухани мәдениет. Саманидтерге қарсы күрес, ислам шекараларының Талас алқабына дейін кеңеюі. Қарлұқтардың әскери дворяндарының біртіндеп исламға бағытталуы. Ішкі жанжалды күшейту.

Оғыз мемлекеті (9 ғасырдың аяғы - 11 ғасырдың басы). Оғыздардың орын ауыстыруы: Печенеж тайпалары Сырдария мен Арал теңізі бассейнінен. Оғыз мемлекетінің құрылуы. Оғыздардың қимақтармен, қыпшақтармен, қарлұқтармен, хазарлармен және болгарлармен этносаяси байланыстары. Оғыздардың тайпалық құрамы және қоныстануы. Әлеуметтік жүйе, экономика, қалалар мен елді мекендер. Сауда мен қолөнерді дамыту. Селжұқтарға қарсы күрес және азаматтық қақтығыстар күшейді. Оғыз жабағуының саяси негіздерінің әлсіреуі.

Қимақ қағанаты (9 ғасырдың аяғы - 11 ғасырдың басы). Мемлекеттің құрылуы. Ежелгі түркі дәстүрлерінің кимек қоғамында дамуы. Қимақтардың тайпалық құрамы және қоныстануы. Қыпшақтар мен құмандардың тайпалық бірлестіктерінің Қимақ қағанатына саяси тәуелділігі. Қимақтардың көрші халықтармен этносаяси және мәдени байланыстары. Әлеуметтік жүйе, экономикалық және мәдени типтер, қалалар және сауда. Қыпшақ пен әскери дворяндардың күшеюі. Қағанаттың құлауы.

Қазақстанның экономикалық және мәдени өмірі, VI-X ғғ. Көшпелі өркениет, оның даму ерекшеліктері. Экономикалық және мәдени типтер: мал шаруашылығы, егіншілік, қалалар мен елді мекендер. Дала мен қала. Ұлы Жібек жолы. Ежелгі түркі жазуы және түркі мәдениетінің ескерткіштері. Ислам мен мұсылман мәдениетінің, христиандықтың, буддизмнің, манихейліктің таралуы. Көрнекті ғалымдар мен жазушылар: Йолыг Тегин, әл-Фараби, Жанах ап-Кимеки.

Дамыған орта ғасырлардағы мемлекеттер (XI - XIII ғасырдың басы) Қарахан мемлекеті (942-1210) - Жетісу мен Қашқар территориясында қағанаттың құрылуы. Қазақстандағы алғашқы мұсылман түркі мемлекеті. Қарахандар басқарған Оңтүстік Қазақстан. Қараханидтердің Мавераннахрдағы саяси ықпалының таралуы. Селжұқтармен, хорезмшахтармен, қыпшақтармен саяси байланыстар. Қуат құрылымдарының иерархиялық жүйесі. Көшпелі дәстүрлер және Қараханидтердің отырықшы егіншілік пен мұсылман мәдениетінің орбитаға тартылуы. Қалалар және сауда. Қоныс пен ауыл шаруашылығын дамыту. Әскери-тайпалық және әкімшілік басқару жүйесі. Қарақытайлардың саяси билігінің Қараханидтерге дейін кеңеюі.

Қарақытай (1128-1213) Шығыс Қарахан қағанатын қарақытайлардың басып алуы. Қарақытайлардың Мауераннахрға саяси ықпалының таралуы. Әлеуметтік құрылым және экономика. Қарақытайлар билігінің құлауы.

Наймандар мен керейіттер ұлысы (XII - XIII ғасырдың басы). Орта Азиядағы найман және керейіт тайпалары конфедерациясының құрылуы. Қоныс аудару. Христиандықтың таралуы. Наймандар мен керейіттер арасында мемлекеттің құрылуы. Шыңғыс ханның керейіттер мен наймандарды жеңуі. Наймандардың Жетісудағы көтерілуі. Наймандардың моңғолдардың жеңілісі.

Қыпшақ хандығы (XI-1224 жылдардың басы). Қыпшақтар - Қимақ мемлекетінің мұрагерлері. Оғыздардың Сырдариядан қоныс аударуы. Уақыт пен кеңістіктегі «Дешті-Қыпшақ» термині. Қыпшақтардың тайпалық құрамы және оның иерархиясы. Көрші халықтармен және мемлекеттермен қатынастар. Мемлекеттің екі бірлестікке бөлінуі. Қыпшақтар мен Хорезмшахтар арасындағы күрес. XI-XII ғасырлардағы қазақ халқының этникалық өзегінің қалыптасуы. Қыпшақ хандығында. Қыпшақ халқының қалыптасуының және моңғол шапқыншылығының соңғы кезеңі. Үй шаруашылығы. Тіл. Мәдениет Қыпшақ хандығының құлауы.

XI-XIII ғасырдың басындағы Қазақстан экономикасы мен мәдениетінің дамуы. Көшпелі малшы қоғамдарындағы экономикалық және мәдени типтер. Оңтүстік, Шығыс, Орталық және Батыс Қазақстанның қалалары. Сәулет. Қолөнер, сауда, ақша айналымы. Ұлы Жібек жолы және оның Қазақстан аумағындағы тармақтары. Қазақстан халықтары мен тайпаларының рухани мәдениеті. Діни сенімдер мен культтер. Қазақстан халқы мұсылман мәдениеті жүйесінде. Көшпелілер арасында ислам дінінің таралуы. Қазақстан халықтары мен тайпаларының мұсылман шығыс елдерімен және басқа да іргелес және алыс елдермен мәдени және саяси байланыстарын құру және кеңейту.

Ауызша шығармашылық және жазба түрік мәдениеті. Ғалымдар мен ойшылдар Махмуд Қашғари, Жүсіп Баласағұн, Ахмед Южанка, Қожа Ахмет Яссауи еңбектері.

Моңғол жаулап алуы кезіндегі Қазақстан (XIII ғ.). Алтын Орда (1243-орт. ХҮ.).

Моңғол империясының құрылуы. Шыңғыс ханның Шығыс Түркістан мен Жетісуды жаулап алуы. Моңғолдардың Орта Азия мен Қазақстан территориясын жаулап алуы. Қазақстан үш моңғол ұлысының құрамына кіреді. Батуханның Шығыс Еуропаға жорығы. Алтын Орданың құрылуы. Ұлыс жүйесінің дамуы. Алтын Орданың билеушілері. Исламды мемлекеттік дін ретінде қабылдау. Алтын Орданың мәмлүктер мемлекетімен этиополитикалық байланыстары. Темірдің Алтын Ордаға жорықтары. Алтын Орданың әлсіреуі және ыдырауы. Ұлыс күресі. Шағатай мемлекетінің құрылуы.

XIV-ХҮ ғасырлардағы ортағасырлық мемлекеттер.

Көк-Орда және Ақ-Орда мемлекеттері. Көк-Орда (XIII ғасырдың аяғы - ХҮ ғасырдың басы) - жергілікті этникалық негіздегі алғашқы ірі мемлекеттік бірлестік. Сырдария маңындағы қалалар үшін күрес. Орта Азиямен және Хорезммен байланыс. Сырдария қалалары үшін Тимуридтерге қарсы күрес. Билікті Шайбанидтерге беру.

Моғолстан (XIV орта - XIV бас). Мемлекеттің құрылуы. Территориясы және этникалық құрамы. Ислам дінінің таралуы. Темірдің Моғолистанға жорықтары - Моғолстан мен Көк-Орда билеушілерінің Тимурге қарсы одағы. Моғолстанның Темірге тәуелділігі. Мұхаммед хан кезіндегі биліктің нығаюы. Моңғолдар-ойраттардың әскери жорықтары. Моғолстанның әлсіреуі және ыдырауы.

Көшпелі өзбектер мемлекеті (1428-1468) немесе Әбілқайыр хандығы. Территориясы және этникалық құрамы. Әбілқайыр-халаның Орта Азияға әскери жорықтары. Сырдария қалалары үшін күрес. Әбілқайырдың ойраттардан жеңілуі (1457). Жәнібек пен Керей сұлтандардың қоныс аударуы (1459). Хандықтың күйреуі.

Ноғай ордасы. (XIV-ХVвв соңы.). Территориясы және этникалық құрамы. Ноғай ордасының билеушілері. Ноғай Ордасының іргелес мемлекеттермен байланысы. Ноғай ордасының күйреуі.

Сібір хандығы (ХV-ХVІ ғасырлардың аяғы). Сібір хандығының құрылуы, оның ішкі және сыртқы саяси тарихы. Аумағы, этникалық құрамы, шаруашылығы. Сібір хандығының құлауы.

Қазақ халқының қалыптасуы. «Қазақ» этнонимі. Қазақ жүздері.

Қазақ халқының қалыптасуының тарихи алғышарттары. Антикалық дәуірдегі, ерте және дамыған орта ғасырлардағы этникалық процестер. Моңғолдан кейінгі уақыттағы ұлттың қалыптасуы. Қазақ халқының білім беру процесі. Этникалық территорияның қалыптасуы, біртұтас тілдің қосылуы. Жалпы экономика, материалдық және рухани мәдениет. Мемлекеттік білім беру факторы және оның этникалық процеске әсері. Жазбаша дереккөздегі

алғашқы сөз «казак» (қазақ). Оның әлеуметтік мәні. «Өзбек» және «қазақ» ұғымдарының корреляциясы. «Қазақ» этнонимі халықтың өзіндік аты ретінде. Қазақ халқына білім беруді аяқтау (XIU-XU ғғ.). Қазақ жүздерінің құрылуындағы этносаяси және экономикалық факторлардың әрекеті. Жүздер - қазақтардың этникалық-аумақтық бірлестіктері. Аға, Орта және Кіші жүздердің пайда болуы.

XVI-XVIII ғасырдың басындағы Қазақ хандығы.

XVI ғасырдағы Қазақ хандығының әлеуметтік-экономикалық және саяси жағдайы. Есім ханның Сырдария қалалары үшін күресі.

Қазақ пен Бұхара хандықтарының арақатынасы. Қазақ хандығы және Шығыс Түркістанның феодалдық иелігі. Қазақ-жоңғар қатынастары. Жоңғар хандығының пайда болуы, оның агрессиялық саясатының басталуы. XVII ғасырдың екінші жартысындағы қазақ-жоңғар қатынастарының шиеленісуі. Қазақ қоғамындағы батырлар мен билердің ықпалының өсуі. Жәңгір кезіндегі Қазақ хандығы. Тәуке ханның билігі: қазақ-жоңғар қатынастарындағы шиеленістің күшеюі. Тәуке-ханның «Жеті-Жарғы». Төле би, Қазбек би, Әйтеке би.

XIV- XVIII ғасырлардағы қазақтардың мәдениеті.

Қазақтардың дәстүрлі көшпелі мәдениеті. Үй жануарларын таңдау. Құралдар. Қару-жарақ. Қолөнер және үйдегі қолөнер. Сауда және сауда жолдары.

Халықтың рухани мәдениеті. Кеден және әдет-ғұрып. Наурыз. Діни және басқа мерекелер. Сенімдер мен культтер. Фольклор. Данышпандар, ақындар мен жыраулар: Майқы би, Асан Қайғы, Шалкиіз, Қазтуған, Доспамбет, Марқасқа, Ақтамберді. Негізгі идеялар - олардың мұралары.

Қазақстанның қала мәдениеті. Қала мен дала арасындағы байланыс. Қазақстанның әр түрлі аймақтарындағы қалалардың құрылымы. XVII - ерте қалалық мәдениеттің құлдырауы. XVIII ғасырлар, оның себептері.

Ауызша тарихнама (тарихи дәстүр), оның сипаттамалары мен маңызы. Жазбаша тарихнама, Мұхаммед Хайдар Дулат, Қадырғали Қасым-Ұлы Жалаирдың көрнекті еңбектерінің маңызы.

Қазіргі кезеңдегі Қазақстан (XVIII - XX ғасырдың басы)

Қазақстан 18 ғасырдың бірінші ширегінде Қазақстанның қазіргі заман дәуіріне енуі: теориялық аспектілері мен мәселелері. Периодтау. Тарихнама және дерек көздері.

Қазақстанның халықаралық позициясы: перспективаның ерекшеліктері. Қазақстан Орталық Азия жүйесінде.

XVIII ғасырдың бірінші ширегіндегі Қазақстанның ішкі саяси және әлеуметтік-экономикалық жағдайы. Қазақстандағы Жоңғар агрессиясы. «Ақтабан шұбырынды». Қазақ-джунар соғыстары. Жоңғар агрессиясы жағдайында қазақ қоғамының консолидациясы. Жоңғарларға қарсы қазақ қолы. Бұланты, Аңырақай шайқастары. Жоңғар шапқыншылығының салдары.

Ауызша халық тарихнамасындағы қазақ-жоңғар соғыстарын басқару. Жаңа заман жағдайындағы Қазақстан мен Ресей.

XV-XVI ғасырлардағы қазақ-орыс қатынастарының алғышарттары. XVIII ғасырдың бірінші ширегіндегі қазақ-орыс қатынастары. Қазақстан Петр шығысындағы «шығыс саясаты» жүйесіндегі казактардың отарлауы.

Қазақстанның Ресейге қосылуының басталуы: тарихнама және дерек көздері. Хан Әбілқайыр мемлекет қайраткері, саясаткер және қолбасшы ретінде. Қазақстан XVIII ғасырдың екінші ширегіндегі Ресейдің сыртқы саясаты контекстінде.

Қазақстан тарихнамасында отарлау дәуірінің басталуы, мәселелері, дерек көздері.

XVIII ғасырдың екінші ширегіндегі Қазақстанның экономикалық және әлеуметтік-саяси дамуы.

Қазақстанның ішкі және сыртқы саяси дамуындағы өзгерістер. Цин Қытай мен Жоңғария. Ресейдің Қазақстандағы отарлық саясаты. Жоңғар хандығының әлсіреуі. Қазақ-жоңғар қатынастары. Ресей мен Қытайдың сыртқы саясатындағы Қазақстан мен Жоңғария.

XVIII ғасырдағы қазақ қоғамы. Казактардың шаруашылығы. Көшпелі мал шаруашылығы - қазақ қоғамының материалдық өндірісінің негізі. Казактардың көшпелілері. Ауыл шаруашылығының даму ерекшеліктері. Қолөнер жағдайы. Экономикадағы өзгерістер. Сыртқы сауда. Казактардың әлеуметтік құрылымы. Қоғамдық бөліну. «Ақ сүйек» («ақ сүйек»), «қара сүйек» («қара сүйеу») ұғымдары, олардың мазмұны мен құрылымы.

Абылай дәуіріндегі Қазақстанның мемлекеттілігі. Қазақстанның ішкі және сыртқы саяси жағдайы. Хан Абылай саясаткер және мемлекет қайраткері ретінде, оның саяси тәуелсіздік пен егемендікке ұмтылуы. Аб'Шейдің Ресей және Цин империяларымен байланысы. Абылай ханның қазақ жерін біріктіру жолындағы күресі.

Қазақ қоғамының әлеуметтік дамуы. XVIII ғасырдың соңына қарай Орталық Азиядағы геосаяси жағдайлардың динамикасы және трансформациясы. XVIII ғасырдың соңына қарай Қазақстанның сыртқы саяси ұстанымындағы өзгерістер.

XVIII ғасырдың аяғында - XIX ғасырдың екінші жартысында Қазақстан мен Орта Азия мемлекеттері. Абылай ханның мұрагерлері кезіндегі Орта жүз аумағындағы саяси жағдай (18 ғасырдың 80-жылдары - 1821).

Ресей мен Англияның отарлық экспансиясы жағдайында Қазақстан мен Орта Азияда егемендік пен тәуелсіздікті сақтау проблемасы. Ресейдің Қазақстандағы әкімшілік реформалары. Қазақстандағы хан билігінің жойылуы.

XVIII-ші және XX-шы ғасырлардың басындағы мемлекеттік тәуелсіздік пен егемендікті жоғалту жағдайындағы қазақ халқының халықтық-азаттық қозғалысы. Негізгі кезеңдер, нәтижелер, мәселелер.

Қазақ халқының ұлт-азаттық қозғалысының бірінші кезеңі (1731-1837). Казактардың Ресейдің азаттық қозғалысына қатысуы. Сырым Датұлы, Исатай

Тайманұлы, Махамбет Өтемісұлы, Қасым Абылайханов, Саржан Қасымов, Жоламан Тіленшиевтің көтерілістері. Қазақстандағы ұлт-азаттық қозғалыстың бастапқы кезеңінің идеологиясы мен ерекшелігі.

XIX - XX ғасырдың басындағы Қазақстанның әлеуметтік-экономикалық және саяси дамуы. Тарихнама және дерек көздері.

Қазақстанның экономикалық және қоғамдық-саяси жағдайдың ерекшеліктері. 19 ғасырдың бірінші жартысындағы Ресей империясының сыртқы саясатындағы Қазақстан.

Қазақстанның территориялық тұтастығы мен мемлекеттілігін сақтау үшін күрес. Қазақ халқының ұлт-азаттық қозғалысының екінші кезеңі (1837-1870). Кенесары Қасымұлы - жауынгер, патриот, билеуші. 1837-1847 жж ұлт-азаттық қозғалыс. Жанходжа Нұрмұхамедов пен Есет Көтібарұлының көтерілістері. Маңғыстаудағы наразылық қозғалысы. Қазақстандағы ұлт-азаттық қозғалыстың екінші кезеңіндегі жалпы және арнайы бағыттары. Азаттық қозғалыстар кезеңіндегі Ресей мен Қазақстан.

Қазақ жерінің Ресей империясына түпкілікті бағынуы. Қазақстанның егемендігі мен тәуелсіздігінен айырылуы. Қазақтардың жерінің Ресей мемлекетінің меншігі деп жариялау. XIX ғасырдың екінші жартысындағы Қазақстандағы патшалық реформалар.

XIX - XX ғасырдың басындағы Қазақстанның әлеуметтік-экономикалық, саяси және мәдени дамуы. Қазақстан - Ресей империясының отары. Қазақ жерінің Ресей мемлекетінің меншігі деп жариялануы. XX ғасырдың басындағы Қазақстанға қоныс аудару саясаты және Столыпин модернизациясы.

Түркістан өлкесін және Дала облыстарын басқару туралы ереже. Отаршылдық басқаруды орталықтандыруды күшейту. Сот ісін жүргізу құрылымындағы өзгерістер, сот жаңалықтарының мәні. Жұмысшы қозғалысының басталуы. Халықтың әлеуметтік теңсіздігі. Балалар еңбегін пайдалану. Нысандардағы жұмысшылар наразылығы. Алғашқы ереуілдер.

Қазақстанда полиэтникалық қоғамның қалыптасуы: жалпы сипаттамасы. XIX ғасырдың аяғы-XX ғасырдың басындағы этникалық процестер және олардың әлеуметтік-демографиялық сипаттамалары. Қазақ ауылдары. Жатақтар. Переселен ауылдары.

Ресей империясы-халықтардың түрмесі. Қазақтар. Халықтардың қарым-қатынасы.

Қазақстандағы орыстар. Қазақстандағы поляктардың жер аударылуы. Ұйғырлар мен дүнгендердің Қазақстан аумағына қоныс аударуы. Қоныс аудару себептері. Қытай жеріндегі ұйғырлар мен дүнгендердің жағдайы. Алғашқы қоныстар. Шаруашылық, егіншілікті дамыту. Ұйғырлар мен дүнгендер мәдениетін дамыту.

Жетісуда егін шаруашылығының дамуы. Сауда. Жәрмеңкелер. Кәсіпшілік. Өнеркәсіп. Урбанизация процестері. Қалалардың әлеуметтік-мәдени келбеті. Банк-ақша аударымдары. Өлкедегі қатынас жолдары мен сауданың жағдайы.

Жұмысшы кадрларды қалыптастыру. Жерді пайдалану жүйесі және аграрлық мәселенің шиеленісуі. Столыпин аграрлық реформаларының салдары.

Қазақстанның Қытаймен байланысы. Бұқтырма, Петропавл, Семей қалаларын Шыңжаң сауда орталықтарына айналдыру. Сауда қатынастарын одан әрі дамыту. Қазақ-қытай сауда қатынастарының әлсіреуі, себептері.

Қазақстандағы халық-азаттық қозғалыстың үшінші кезеңі (XIX ғасырдың соңғы ширегі-XX ғасырдың басы). XIX ғасырдың аяғы-XX ғасырдың басындағы қазақ зиялыларының реформаторлық қозғалысының ерекшеліктері.

1905-1907 жылдардағы орыс революциясының халықаралық маңызы және оның Қазақстанға әсері. Патша үкіметінің отаршылдық саясатының күшеюі. Жұмысшы қозғалысының басталуы, қазақ шаруаларының оппозициялық қозғалысының өршуі. 1905 жылғы Қарқаралы петициясы. Ресейдің I - III Мемлекеттік думаларының қызметіне қазақтардың қатысуы. Ұлт-азаттық қозғалыстағы қазақ зиялыларының рөлі. Парламентаризм және ұлттық автономия идеялары. Социал-демократиялық және кадеттік топтардың құрылуы. Қазақ халқының ұлттық сана-сезімінің жандануы мен өсуі.

XX ғ. басында Қазақстандағы ұлттық-демократиялық, реформаторлық қозғалыстың жандануы. Қазақ саяси, зияткерлік, рухани элитасы Ә.Бөкейханов, М. Дулатов, А. Байтұрсынов, ағайынды Досмұхамедовтер, М. Тынышпаев, Ш. Құдайбердиев және т. б. Ұлттық сана-сезімнің қалыптасуындағы "Қазақ" газетінің, "Айқап" журналының рөлі.

Ресей метрополиясы және бірінші дүниежүзілік соғыстағы Қазақстан отары. 1916 ж. Қазақстандағы оқиғалар: себептері, сипаты, сабақтары. 1916 жылғы 15 маусымдағы патша жарлығына қатысты әлеуметтік топтардың ұстанымы. Жеңілістің себептері және тарихи маңызы. XX ғасырдың басындағы қазақ халқының тәуелсіздік пен мемлекеттік тәуелсіздік үшін күресінің тарихи маңызы.

Қазақстан 1917 ж. Ұлт-азаттық және ұлттық демократиялық қозғалыс. Ресейдегі ақпан буржуазиялық-демократиялық революциясы және оның Қазақстанға әсер ету ерекшеліктері. В.И.Лениннің қоғамдық-саяси қызметі. Кеңес өкіметі органдарының құрылуы. 1917 жылдың көктемі мен жазындағы саяси партиялар мен тенденциялар. Большевиктер, кадеттер, социалист-революционерлер, «Алаш» қозғалысы және партиясы, «Үш жүз», «Шуро-и-Исламия», «Шуро-и-улемия» және т.б.

Жаңа заман дәуіріндегі ұлттық идеяның, ұлттық мемлекеттіліктің дамуы. XVIII-XX ғғ. басындағы қазақ халқының ұлттық сана-сезімінің өсуі.

Қазақстан мәдениеті (XVIII-XX ғғ. басы))

Қазақстандағы XVIII ғасырдағы Ресей экспедициялары. Қазақ әдебиеті. Ақтанберді жырау. Бұқар жырау. Тәттіқара, Үмбетей Тілеуұлы, Шал Құлекеұлы.

Мұсылман және орыс білімі. Қазақстанның орыс тарихнамасы. А.И.Левшин - Қазақ тарихының Геродоты. Орыс-қазақ әдеби байланыстары.

Қазақ әдебиетіндегі негізгі бағыттар. Музыкалық мәдениет. Жыраулар, айтыстар, айтыскерлер.

Материалдық мәдениет. XIX ғасырдың аяғы- XX ғасырдың басындағы қазақтардың үй кәсіпшілігі мен қолөнері.

XIX ғасырдың 60-70 жылдарындағы білім беру мекемелері мен ғылыми қоғамдар. Облыстық статистикалық комитеттер. Кітапханаларды ашу. Халықтық білім: қиындықтар мен кемшіліктер.

Өнер және музыкалық мәдениет. Бейнелеу өнеріндегі Қазақстандық тақырып. Құрманғазы Сағырбайұлы, Дәулеткерей Шығайұлы, Тәттімбет Қазанғапұлы, Біржан Қожағұлы, Ақан сері -Ақжігіт Кормасаұлы т.б.

Ұлттық сана-сезімнің жандануы. Қазақ демократиялық әдебиеті. Алғашқы мерзімді басылымдар қазақ тілінде. XIX ғасырдың аяғы-XX ғасырдың басындағы Қазақстан мәдениетіндегі ағартушылық және реформаторлық бағыт. Ш.Ш.Уәлиханов, А. Құнанбаев, Ы. Алтынсарин, Ж.М.с.Бабаджанов, Б. Дауылбаев, Д. Чуваков, Ш. Құдайберді-ұлы және т. б. қызметі мен ғылыми мұрасы әлемдік мәдени мұрадағы қазақ халқының материалдық және рухани мәдениетінің ролі мен орны. Қазақ зияткерлік-рухани элитасының мұрасы.

Қазақстанның жаңа заман тарихы

1917 жылғы Қазан төңкерісі және оның алғышарттары

Қоғамның әртүрлі әлеуметтік топтарының революциясына көзқарас. Қазанның әлеуметтік базасы мен қозғаушы күштері туралы пікірталастар ("отарлық революция", "қала төңкерісі" және т.б.).

Қазақстанда Кеңес өкіметін орнату ерекшеліктері. Өлкедегі әлеуметтік-саяси жағдай. Азаматтық қақтығыстың басталуы. II жалпықазақ съезі және оның ұлттық автономия туралы шешімі. "Алаш" партиясы саяси күрестің факторы ретінде. "Қоқан автономиясының" жеңілісі. Кеңестердің алғашқы қадамдары және оларды қоғамдағы қабылдау.

Азаматтық соғыс - халықтың қасіреті (1918-1920 жж.) саяси жағдайдың күрделенуі және азаматтық текетіретің одан әрі өршуі. Қазақстанның солтүстігінде, солтүстік-шығысында кеңес өкіметін құлату. Қазақстан соғыс қимылдары жылдарында. Өлкенің батысы мен оңтүстігіндегі оқиғалар. Жетісу, Орал, Шығыс, Ақтөбе және Түркістан майдандарының құрылуы. Баррикадалардың әртүрлі аспектілері бойынша адамдар: азаматтық соғыстағы қоғамның әскери-саяси саралануы. "АҚ" және "Қызыл" террор. Соғыс кезіндегі саяси партиялар мен қозғалыстардың ролі мен орны. Идеология, саясат және практика. "Революциялық "және" революцияға қарсы " билік. Азаматтық соғыстың әлеуметтік-экономикалық және саяси салдары. Қазақ өлкесін басқару жөніндегі революциялық комитеттің құрылуы. Ревкомнан кеңестерге көшу. Түркістан істері жөніндегі БОАК және РСФСР ХКК комиссиясының қызметі. "Автономиялық қырғыз (қазақ) социалистік Кеңес Республикасын құру туралы" 1920 жылғы 2 тамыздағы Кеңес үкіметінің декреті. Қазақ КСР Кеңестерінің Құрылтай съезі. "Қырғыз (Қазақ) АССР еңбекшілерінің құқықтары

декларациясы" және оның мазмұны. Республиканың Орталық Атқарушы комитетін және Халық Комиссарлары Кеңесін құру.

"Қазақстандағы әскери коммунизм" саясаты (1918 - 1921 ж.Наурыз) "әскери коммунизм" - большевиктердің "бестоварлық утопияны"жүзеге асыруының алғашқы әрекеті. Өнеркәсіпті ұлттандыру. Тауар-ақша қатынастарын бұғаттау (сауда еркіндігіне тыйым салу, еңбекақыны натурализациялау және т.б.). Экономиканы басқаруды орталықтандыру. Азық-түлік диктатурасын енгізу (ауылшаруашылық өнімдерін дайындауға және таратуға мемлекеттің монополиясын құру-азық-түлік салымы). Өндіріс құралдарын (жерді, жұмыс малын, еңбек құралдарын) жалға алуға және жұмыс күшін жалдау-тапсыруға (жалдамалы еңбекке) қатысты тыйым салу.

"Таптық террорды" күшейту. Экономикалық дағдарыс "Әскери коммунизмі" саясатына реакция ретінде. Өнеркәсіптің құлдырауы. Ауыл шаруашылығы өндірісінің құлдырауы. 1921-1922 жылдардағы ашаршылық: апаттың ауқымы. Қоғамдағы әлеуметтік шиеленістің өсуі және саяси дағдарыс. Шаруалардың қарсыласу қозғалысы: аймақтағы антисоветтік көтерілістер. Қазақстандағы ЖЭС.

ЖЭС-ке көшудің әлеуметтік-экономикалық және саяси алғышарттары. Орта және шағын өнеркәсіпті денационализациялау. Тауар-ақша қатынастары функциясын кеңейту (сауда еркіндігіне жол беру, заттай еңбекақы төлеуді ақша реформасына ауыстыру, 1922-1924 жж.). Азық-түлік диктатурасын жою (азық-түлік салымын салық қатынастарымен ауыстыру).

Социалистік, капиталистік және стихиялық нарықтық тенденцияның күресі: "кім-кімге"мәселесі. Экономиканың көп құрылымдық құрылымын қалыптастыру. Қазақстанның оңтүстігіндегі жер-су реформасы және оның нәтижелері. Өлкедегі кеңестік мемлекеттік құрылыс. Аумақтық-әкімшілік құрылымы. Қазақ жерінің Қазақ КСР құрамына қосылуы. Демографиялық жағдай: 1926 жылғы халық санағы.

Мемлекеттің жер қатынастары саласындағы реттеуші акциялары (1921-1922 ж.ж. Қазақстанның оңтүстігіндегі жер-су реформасы). Қоғамдық-саяси оппозиция. Ауылдағы кеңестік" таптық " реформалар Қазақстанның дәстүрлі құрылымына алғашқы соққы ретінде: шабындық-егістік жерлерді қайта бөлу, ірі "бай-жартылай феодалдардан" мал тәркілеу, несие және салық саясатындағы большевиктік "әлеуметтік әділеттілік" идеясы.

Өлкедегі қоғамдық-саяси және идеялық күрес. "Кіші Қазан" саясаты және қазақ ауылын күштеп кеңестендіру: Ф.И. Голощекин және оның креатурасы. Оппозиция. Республиканың әлеуметтік-экономикалық даму жолдары туралы пікірталас: мал шаруашылығы мен астық шаруашылығының, индустрияландыру мен мәдени құрылыстың және т. б. проблемалары мен перспективаларын талқылау. ЖЭС әлеуметтік-экономикалық қорытындылары. Өнеркәсіп, көлік және ауыл шаруашылығын қалпына келтірудің басталуы. Кооперативті қозғалыс. Сауданы дамыту. Тарихнамадағы ЖЭС-тың аяқталу кезеңі туралы мәселе. ЖЭС идеологиясынан ауытқудың басталуы. 1927-1928

жылдардағы ауылшаруашылық өнімдерінің дағдарысы. Салық режимін күшейту. Жаппай антишаруалық қуғын-сүргіннің басталуы.

Өлкенің мәдени өмірі. Ұлттық интеллигенцияның идеялық көзқарастары: Мағжан Жұмабаев, Ахмет Байтұрсынов, Жүсіпбек Аймауытов, Міржақып Дулатов, Әлихан Бөкейханов, Шәкәрім Құдайбердіұлының қызметі мен шығармашылығы. Жаңа қазақ кеңес зиялыларының қалыптасуы.

Ауыл шаруашылығын ұжымдастыру-Қазақстан шаруаларының қасіреті.

"Сталиндік аграрлық революция": мақсаттары мен мәні. Экономиканың аграрлық секторын мемлекет иелігінен алу өнеркәсіптік жаңғырту үшін жинақтау проблемасын шешу тетігі ретінде. Көшпенділер мен жартылай көшпенділерді отырықшылыққа ауыстырудың күштеу саясаты. "Отырықшыландыру" саясатының экологиялық ұтымдылығы, экономикалық орындылығы және әлеуметтік тиімділігі туралы мәселе. Көшпенділерді отырықшылыққа ауыстырудың экономикалық және саяси мақсаттары.. Кулакбай шаруашылықтарын жою курсы. "Кулактарды жою". Қазақстанның дәстүрлі құрылымының түпкілікті жойылуы және оның қайғылы салдары. 1932-1933 жылдардағы ашаршылық. Шаруалардың қарсылық қозғалысы. Кеңестік режимнің шаруа сөздерін басуы. Индустрияландыру: сипаты, қарқыны, ауқымы КСРО халық шаруашылығын дамытудың бесжылдық жоспары және ондағы Қазақстанның орны.

Республиканың өнеркәсіптік инфрақұрылымын кеңейту. Өндірістік күштер құрылымының сипаттамаларын трансформациялау: өндіруші сектор оның доминанты ретінде (шикізат салаларына бағдарлану). Жұмысшы табының кадрларын қалыптастыру маманы. Урбанизация процесі. Соғыс қарсаңында Қазақстанның әлеуметтік-экономикалық дамуы. Түрлендіру Қазақ АССР-да одақ республикасына ауыстырылуы. Республиканың әлеуметтік, демографиялық және этнодемографиялық жағдайы (1937 жылғы "қуғын-сүргінге ұшыраған" халық санағының материалдары және жалған халық санағының деректері).

Өнеркәсіп. Көлігі. Энергетика. Жұмысшылардың санаттары және оларды толтыру көздері. Ауылшаруашылық өндірісі. Урбанизация процестері.

Қоғамдық-саяси жағдай. Идеологиялық және саяси оппозициямен репрессия. Идеологиялық және саяси террордың одан әрі өсуі. Саяси қуғын-сүргін.

Халық білімі. Ересек халықтың сауатсыздығын жою. Мектеп құрылысы туралы пікірталас. Латын әліпбиіне көшу. 20-30 жылдардағы зиялы қауымның ұлттық ағарту жүйесін құруға қосқан үлесі. Білім беру мектебінің жетістіктері. Арнаулы орта оқу орындары. Алғашқы ЖОО. Ғылымның қалыптасуы және ғылыми мекемелердің құрылуы. Қазақстанды зерттеу қоғамы. КСРО ҒА Қазақ филиалының қызметі. Қазақ АКСР Халық Комиссары. А. Байтұрсыновтың және басқа да мәдениет қайраткерлерінің ұлттық шығармашылық интеллигенция күштерін біріктірудегі рөлі.

Қазақ кеңес әдебиетінің қалыптасуы. С. Сейфуллин, І. Жансүгіров, ж. Аймауытов, М. Дулатов, Б. Майлин, М. Әуезов, М. Жұмабаев, С. Мұқанов, Ғ. Мүсірепов және т. б. Жазушылар и. Анов, и. Шухов, Д. Снегин, х. Әлиев, М. Хамраев және т. б. шығармашылығы.

Қазақ совет өнерінің қалыптасуы. Халық театрларының, клубтардың пайда болуы. Қазақстанның музыкалық өнерінің дамуындағы композиторлар А.В. Затаевич пен Е. Г. Брусиловскийдің рөлі. Қазақтың көрнекті әншісі А. Қашаубаев. Қазақ өнерінің көрнекті қайраткерлері: К.Байсейітова, к. Жандарбеков, ж. Шанин және т. б. Ұлттық драма театрының қалыптасуы.

1936 жылы Мәскеуде өткен Қазақстан өнерінің алғашқы онкүндігі (Н. Хлудов, Ә.Қастеев). Кітап шығару және басып шығару. Қазақстандағы мәдени құрылыс тәжірибесі. Мәдени құрылыстың жағымсыз және жағымды жақтары. Қайғылы репрессия: зиялы қауымның қарым-қатынасы.

1941-1945 жылдардағы Ұлы Отан соғысы кезіндегі Қазақстан.

Фашистік Германияның КСРО-ға шабуылы. Соғыстың басталуы, оның сипаты. Қазақстанның аумағы фашистік Германияның жоспарында. Қазақстандықтар майданда. Брест қамалын қорғаушылардың ерліктері. Қазақстандықтардың Мәскеу мен Ленинград үшін болған шайқастардағы ерлігі. Алғашқы батырлар-қазақстандықтар. Сталинград түбіндегі неміс әскерлерін талқандаудағы қазақстандықтардың жауынгерлік ерліктері. Курск доғасындағы неміс-фашист әскерлерінің жеңілісі және оған қазақстандықтардың қатысуы. Қазақстандықтар Украина аумағын және басқа бауырлас кеңестік республикаларды азат етуде.

Огрессорға тойтарыс беру үшін Қазақстанның адами және экономикалық ресурстарын жұмылдыру. Аймақтық экономиканы әскери негізде қайта құру. Қазақстанда әскери өнеркәсіпті дамыту бойынша Кеңес мемлекетінің іс-шаралары. Республика жұмысшылары мен шаруаларының еңбек ерлігі. Қазақстанның ұлттық экономикасындағы әйелдер мен жастардың рөлі. Қазақстанға эвакуациялау. Қоныс аударылған кәсіпорындарды, халықты және мәдени құндылықтарды қабылдау және орналастыру. Қазақстанда кеңестік ғылым мен мәдениеттің эвакуацияланған қайраткерлері.

Майданға көмектесу үшін халықтық қозғалыс. Қорғаныс қорына қаражат жинау. Қазақстандықтардың танк колонналарын, авиациялық эскадрильяларды салуға қатысуы. Азат етілген аймақтарға ұлттық экономиканы қалпына келтіруге Қазақстанның көмегі. Репрессияға ұшыраған халықтарды Қазақстанға жер аудару және соғыс жылдары және оларды орналастыру.

Қазақстандықтардың оккупацияланған аймақтардағы партизандық қозғалысқа және басып алынған Еуропадағы қарсылық қозғалысына қатысуы. Қазақстандық партизандардың Украина, Беларуссия және РСФСР-дің солтүстік-батыс аймақтарын азат етуге қосқан үлесі.

Қазақстан Ұлы Отан соғысының соңғы кезеңінде (1944-1945). Қазақстандықтар Орталық және Оңтүстік-Шығыс Еуропа халықтарын фашистік

басқыншылардан азат ету жолындағы шайқастарда және Берлинге шабуыл жасағанда.

Соғыстан кейінгі жылдардағы Қазақстан (1946-1953)

Республикадағы әлеуметтік-экономикалық және қоғамдық-саяси жағдай. Экономиканы бейбіт жолмен қайта құру. Қазақстан аумағында ядролық сынақ полигондарын құру. Саяси репрессияның жалғасы. Е.Бекмахановтың «Лагерлік экономика» жағдайы (Карлаг, Степлаг және басқалары).

Қазақстан «Хрущев жылымығы» кезінде (1953-1964)

Ауыл шаруашылығын реформалау бағыты (қыркүйек (1953). КОКП Орталық Комитетінің Пленумы және оның шешімдері (ауылшаруашылық өнімдерін сатып алу бағаларын көтеру, ауылшаруашылық салықтарын төмендету). КОКП XX съезі-Сталиннің жеке басына табынушылықты бұзу, бірақ сталинизмнен түбегейлі кету емес. Экономиканы басқарудағы реформа (Халком халық шаруашылығын аумақтық-өндірістік басқару принципі ретінде).

Қазақстандағы тың және тыңайған жерлерді игеру экономиканы кеңейту бағытының жалғасы ретінде. «Тың жерлердің» экономикалық, экологиялық және әлеуметтік салдары.

Өнеркәсіп пен көлікті дамыту. Қала құраушы өндірістер мен жаңа қалаларды қалыптастыру. Әскери-өнеркәсіптік кешен: "Байқоңыр"ғарыш айлағының құрылысы. Халықтың урбандалу процестерін дамыту. Хрущевтің әлеуметтік иллюзиялары ("Американы Ет, сүт, май өндіруден қуып жетіңіз", " қала мен ауыл арасындағы шекараны салыстырыңыз " және т.б.).

Қоғамның әл-ауқаты саласындағы қозғалыстар (тұрғын үй-коммуналдық құрылыс, кең тұтынылатын тауарлар өндірісін ұлғайту және олардың ассортиментін кеңейту және т.б.). Қоғамдық-саяси өмірдегі " еру". Ғылым мен мәдениеттің дамуы.

Қазақстан 1960-шы жылдардың екінші жартысы - 1980-ші жылдардың бірінші жартысы. Өнеркәсіп пен ауыл шаруашылығының кең сипаты. «Дамусыз өсу» - экономиканың негізгі сипаттамасы. Экономиканы реформалаудағы сәтсіздіктер. Әлеуметтік басқару саласын одан әрі бюрократизациялау. Қазақстанның одақтық ұлттық экономикалық кешендегі рөлінің өсуі. Халықтың әлеуметтік құрылымының өзгеруі.

Өмір сапасындағы тоқырау. Өсіп келе жатқан тапшылық проблемасы. Экологиялық проблемалардың шиеленісуі. Ғылым, білім және мәдениет. Қазақстандағы «қайта құру» саясаты (1985-1991 жж.).

«Қайта құру» саясатының негізгі кезеңдері және олардың сипаттамалары. Әкімшілік-командалық жүйенің реформа жасай алмауы: жүйелік дағдарыстың күшеюі. Алматыдағы 1986 жылғы желтоқсан оқиғалары Кеңес мемлекетінің этноцентристік саясатының дағдарысының көрінісі. Мемлекеттік тоталитаризм жағдайындағы қоғамдық қатынастарды демократияландыру мүмкіндігі туралы иллюзиялардың күйреуі.

Бейресми бірлестіктер құру әрекеттері: экологиялық және ұлттық-мәдени қозғалыстардан бастап алғашқы қоғамдық және саяси бірлестіктерге дейін.

КСРО-ның құлау қарсаңындағы жүйелік дағдарыстың шиеленісуі. Кеңестік экономикалық және әлеуметтік-саяси даму моделінің дәрменсіздігін ашып көрсету.

Тәуелсіз Қазақстан

Қазақстан тәуелсіздігінің жариялануы және Қазақстан Республикасының мемлекеттік құрылысы

Тәуелсіздікті жариялау қарсаңындағы Қазақстандағы қоғамдық-саяси жағдай. Тұңғыш рет Қазақстан Президентінің бүкілхалықтық сайлауы. "Қазақстан Республикасының Мемлекеттік Тәуелсіздігі туралы" Конституциялық Заңы.

Тәуелсіз Қазақстанды дамытудың мемлекеттік стратегиясының белгіленуі. Қоғамды демократияландыру үдерісінің күшейтілуі.

Қазақстан Республикасының мемлекеттік құрылымын жасақтау. Мемлекеттің ішкі және сыртқы саясатын қалыптастыру. Қоғамның конституциялық құрылысының негіздерін құру. Қазақстан Республикасының мемлекеттік рәміздері: Туы, Елтаңбасы, Әнұранының бекітілуі. Қазақстан Республикасы Қарулы күштерінің құрылуы. Ұлттық армияның құрылуы.

Ұлттық валютаны енгізу және оның маңызы. Қазақстан Республикасының мемлекеттік шекарасын белгілеу. Қазақстан Республикасы мемлекеттік шекарасын делимитация және демаркациялау нәтижелері. және Ұлттық қауіпсіздікті нығайту. Мемлекеттік бірегейлікті дамыту, азаматтық бейбітшілік пен саяси тұрақтылықты нығайту.

Қазақстан Республикасының қазіргі қолданыстағы Конституциясының Бүкілхалықтық референдум арқылы қабылдануы. Қазақстандағы парламентаризмнің дамуы. Атқарушы вертикаль ішіндегі мемлекеттік басқару жүйесін жаңғырту. Орталықсыздандыру, орталық пен өңірлер, мемлекеттік басқару деңгейлері арасындағы өкілеттіктердің аражігін ажырату. Жергілікті өзін-өзі басқару туралы заң. Құқық қорғау органдарын (сот, прокуратура, полиция, арнайы қауіпсіздік қызметтерін) құру. Құқықтық реформа және заңдарды ізгілендіру. Құқық қорғау жүйесін оңтайландыру азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын қорғауды нығайту. "Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес туралы" Қазақстан Республикасының Заңы және оның нәтижелері.

"Қазақстан-2030" Стратегиясы. Қазақстан астанасының көшірілуі. "Қазақстан-2050" Стратегиясы.

Экономикалық дамудың қазақстандық үлгісі

Егемендік жолындағы қиындықтар: экономикалық дағдарыс, әлеуметтік қиындықтар, өмір сүру деңгейінің төмендеуі, жұмыссыздық пен қылмыстың көбеюі. Жоспарлы экономикадан нарықтық экономикаға көшудің негізгі кезеңдері. Нарықтық экономикаға өту, жекеменшік институттардың орнығуы және Отандық бизнес негізінің қалануы. Жаңа экономикалық жүйені

қалыптастырудағы қиыншылықтар мен кемшіліктер. Ұлттық валютаның енгізілуі. Ұлттық қордың құрылуы.

Қазақстанда ұлттық компаниялардың құрылуы. Экономиканың өнеркәсіп, аграрлық және қаржы-банк секторларын басымдықпен дамытудың келешегі. Қазіргі кезеңде Қазақстан экономикасын реформалау бағыттары.

Бірікке Ұлттар ұйымының (бұдан әрі – БҰҰ) даму жөніндегі бағдарламасы, адамның даму мәселесі туралы есептер, Адам дамуының индексі. Қазақстанда Адам дамуы туралы есептің тұңғыш басылымы.

Қазақстан Республикасының Америка құрама штаттары (бұдан әрі – АҚШ), Батыс Еуропа, Оңтүстік Шығыс Азия, Таяу Шығыс елдерінің ірі компанияларымен сыртқы экономикалық ынтымақтастығы. Экономиканы дамытудағы "Нұрлы жол", "100 нақты қадам" бағдарламаларының жүзеге асырылуы.

Пандемиядан кейінгі кезеңдегі экономикалық даму. 2025 жылға дейінгі "Ұлттық даму жоспары". Ұлттық жобалар.

Қоғамдық-саяси даму және рухани даму

Дүниежүзі қазақтарының тұңғыш Құрылтайының шақырылуы және оның тарихи маңызы. Дүниежүзі қазақтарының Құрылтайлары (1992-2017 жылдар). Қазақстан халықтарының форумы (1992 жыл). Қазақстан Республикасы қоғамдық қозғалыстарының құрылуымен көп партиялық жүйенің қалыптасуы. Қазақстандағы көші-қон, демографиялық және халықтың этникалық құрылымындағы өзгерістер.

Тәуелсіздік жылдарындағы халық санақтары және оның қорытындылары (1999, 2009, 2021 жылдар). Қазақстан халқының ұлтаралық келісімі – тәуелсіздік пен демократияны нығайтудың кепілі. Демократиялық үдерістердің дамуы, Парламент сайлауларына пропорционалдық жүйенің енгізілуі және партиялық тізім бойынша сайлау нәтижелері. Азаматтық институттардың дамуы. Азаматтық форумдар және олардың маңызы. Қазақстан Республикасы ақпарат саясаты, Бұқаралық ақпарат құралдарының (БАҚ) дамуы. Қазақстан Республикасының Ұлттық кеңесінің қызметі. Азаматтық қоғамды дамыту және демократияландыру жөнінде ұсыныстар дайындайтын Мәжілістің тұрақты ұйымы. Демократияландыру және азаматтық қоғам мәселелері жөніндегі Ұлттық комиссияның қызметі. Қазақстан Республикасының жастар саясаты және тарихпен тәрбиелеу шаралары. Құқық қорғау және сот орындарының қызметін жетілдіру. Қазақстан Республикасы Президенті жанындағы Адам құқықтары жөніндегі Комиссия және оның қызметі. Қазақстан Республикасы Адам құқықтары бойынша өкілдік институты (Омбудсмен).

Қазақстан Республикасы Президенті Қ.К. Тоқаевтың "Тәуелсіздік бәрінен қымбат" атты мақаласының тарихи маңызы. Елді демократияландыруға, саяси жүйені жаңғыртуға бағытталған саясат. "Халық үніне құлақ асатын мемлекет" тұжырымдамасы.

"Қаңтар оқиғасы". Қазақстан Республикасының Президенті Қ.К. Тоқаевтың "Жаңа Қазақстан: жаңару мен жаңғыру жолы" атты Жолдауының мәні мен маңызы.

Конституцияға түзетулер енгізу жөніндегі Референдум. Демократиялық қайта құрулардың кеңеюі. Қазақстанда Парламенттің рөлінің артуы және еліміздің саяси жүйесіндегі өзгерістер. Саяси партияларды тіркеу рәсімін жеңілдету. Ұлттық құрылтайды құру.

Білім және ғылым жүйелеріндегі реформалар. "Болашақ" бағдарламасы. Денсаулық сақтау ісінің нарықтық экономика жағдайына көшуі.

"Мәдени мұра", "Тарих толқынында" мемлекеттік бағдарламалары: мақсаты мен негізгі кезеңдері. Мемлекеттік тілде гуманитарлық білім қорын құру. "Мәңгілік ел" идеясының негіздері. Тарихи сананы жаңғырту. "Ұлы даланың жеті қыры".

Тәуелсіз Қазақстанның конфессионалдық саясаты. Әлемдік және дәстүрлі діндер көшбасшыларының съездері. Діни экстремизм мен терроризм қаупі және оған қарсы күрес. "Жусан" операциясы.

Қазақстан Республикасының сыртқы саясаты және халықаралық қатынастары

Қазақстан Республикасының сыртқы саясаты қалыптасуының негізгі факторлары. Геосаяси және геоэкономикалық факторлардың Қазақстан Республикасының сыртқы саясатының негізгі принциптерінің қалыптасуына ықпалы. Қазақстанның посткеңестік кеңістіктегі интеграциялық үдерістреге қатысуы. ТМД. Қазақстан Республикасының БҰҰ мүше болуы. Қазақстанның БҰҰ-дағы ұсыныстары. Қазақстан және Еуропа қауіпсіздік және ынтымақтастық ұйымы (ЕҚЫҰ). Қазақстан Республикасының Ресей Федерациясымен, АҚШ-пен, Қытай Халық Республикасымен қарым-қатынастарының қалыптасуы мен бағыттары, нәтижелері. Қазақстан Республикасының әлемдік қаржы институттары: Еуропалық даму және қалпына келтіру банкі, Азиялық және Ислам даму банкілерімен әріптестегі. Еуропалық вектордың жаңа бағыттары. Қазақстан Республикасының Орталық Азия республикаларымен қарым-қатынастары. Қазақстанның Каспий теңізінің халықаралық-құқықтық мәртебесі және мұнай экспорттаушы елдер ұйымымен (МЭЕҰ – ОПЕК) байланыстары бойынша ұстанымдары. Қазақстанның Таяу шығыстағы саясаты. Араб елдерімен және түркітілдес мемлекеттердің халықаралық ұйымдарымен қарым-қатынастары. Түркі әлемі интеграциясының бүгінгі бағыттары. Қазақстанның Оңтүстік және Оңтүстік шығыс Азия елдерімен қарым-қатынастары. Қазақстанның қауіпсіздік бойынша халықаралық және аймақтық ұйымдармен ынтымақтасығы. Халықаралық терроризм мен жаһандық қауіп-қатерлердің күшеюі жағдайындағы өзара сенім мен сұхбаттастықты нығайту бойынша бастамалары. Қазақстан Республикасының Азиядағы өзара ықпалдастық және сенім жөніндегі Кеңес ұйымдастыру бастамалары. Шанхай ынтымақтастық ұйымы (ШЫҰ). Қазақстан Республикасы және Солтүстік Атлант альянсы (НАТО).

Қауіпсіздіктің жаңа геосаяси мәселелері. Замануи сыртқы қауіптердің алдын алу.

Ұсынылатын әдебиеттер тізімі

1. Абилев Е. История государства и права Республики Казахстан с древнейших времен до начала XX в. Астана., 2000.
2. Абдакимов А. История Казахстана. А., 2002.
3. Абусейтова М.Х. и др. История Казахстана и Центральной Азии: Учебное пособие/ Алматы: Дайк-Пресс, 2001. – 616 с.
4. Акишев А.К., Асылбеков М.Х., Байпаков К.М., Касымбаев Ж.К., Козыбаев М.К., Мансуров Т.А., Нурпеисов К.Н., Пищулина К.А., Романов Ю.И. История Казахстана с древнейших времён до наших дней: Очерк, «Дәуір», Алматы, 2003г.
5. Алланиязов Т.К., Таукенов А.С. Шетская трагедия (Из истории антисоветских вооруженных выступлений в Центральном Казахстане в 1930-1931 гг.). –Алматы: Фонд XXI век, 2000.
6. Алдажуманов К.С., Валиханов Э.Ж. [Вопросы истории Казахстана.](#) , Алматы 2002.
7. Алтаев А.Ш. История этносов Казахстана (1991–2016 гг.): учебное пособие. Алматы: КазНУ им. аль-Фараби, 2018 г.-158 с.
8. Аманжолов К. Түркі халықтарының тарихы. –Алматы: Білім, 2002.
9. Аманжолов А. История и теория древнетюркского письма. –Алматы: Мектеп, 2003.
10. Аминов Т.М. Современная история Казахстана. Алматы: Бастау, 2019 г.- 456 стр.
11. Арғынбаев Х., Мұқанов М., Востров В. Қазақ шежіресі хақында. – Алматы: Атамұра, 2000. -464 б.
12. Восемнадцать степных законов. Памятник монгольского права ХУІ-ХУІІ вв. Перевод с монгольского, комментарии и исследование А.Д. Насилова. СПб., 2002.
13. Галиев А., Жайнаков Е., Жумаханов А. Великие битвы кочевников: Энциклопедия, «Адамар», Алматы, 2007 г.
14. Дулати М.Х. Тарих-и Рашиди. –Алматы: М.Х.Дулати Қоғамдық қоры, 2003. -616 б.
15. Ермұханов Б.Б. Қазақстан: тарихи-публицистикалық көзқарас. – Алматы: Ғылым, 2000. -248 б.
16. Жайнаков Е. Государства Великой степи: Энциклопедия, «Адамар», Алматы, 2007 г.
17. Жакып Б.О. [Внешнеполитические инициативы Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева.](#) Қазақ энциклопедиясы, 2010.

18. Жолдасбаев С. Древняя и средневековая история казахского народа: учебное пособие Алматы: КазНУ им. аль-Фараби, 2016 г.-530 с.
19. Жумагулов К.Т. Гунны и ранняя история Казахстана. – Вестник КазНУ, сер. истор., вып.1(24). Алматы, КазНУ,2002.
20. Жумадил А.К. Казахско-джунгарские военно-политические отношения в XVI – первой трети XVIII вв.: учебное пособие. Алматы: КазНУ им. аль-Фараби, 2015 г.- 101 с.
21. Жумаханов Т., Шанбай Т., Жуматаев Б., Тетенко Л.И. Древний Казахстан: Энциклопедия Казахстана, Алматы «Аруна», 2007 г.
22. Жумаханов Т., Жуматаев Б., Шанбай Т. Золотая Орда. Казахское ханство. Энциклопедия Казахстана, Алматы, «Аруна», 2004 г.
23. Зуев Ю.А. Ранние тюрки: очерки истории и идеологии. –Алматы: Дайк-Пресс, 2002. -338 с.
24. Ирмуханов Б.Б. История Казахстана: опыт теоретико-методологического исследования. –Алматы: Наш мир, 2004. -448 с.
25. [История Казахстана в персидских источниках](#), Дайк-Пресс, 2005.
26. Кабульдинов З.Е., Кайыпбаева А.Т. История Казахстана (18 век – 1914 год). – «Атамура», Алматы, 2008г.
27. Касымбеков М.Б. [Лидер и Независимость](#). Қазақ энциклопедиясы, 2010
28. Кляшторный С.Г., Султанов Т.И. Государства и народы Евразийских степей. Древность и средневековье. –СПб., 2000.
29. Козыбаев М., Нурпеис К., Жукешев К. История Казахстана (1914 – 2009 годы). – «Атамура», Алматы, 2009 г.
30. Кузембайулы А., Абиля Е., История Казахстана, Учебник для ВУЗов. 7-е издание. Перераб. и доп.- СПб, Соларт, 2004.
31. Нуртазина Н.Д. Ислам в истории средневекового Казахстана (историко-культурологическое исследование). –Алматы: Фараб, 2000. -312 с.
32. Нурмагамбетова Р.К. Движение Алаш и Алаш-Орда. Историография проблемы (1920-1990-е гг.). Алматы, 2003.
33. Нуртазина Н.Д. Ислам в истории средневекового Казахстана. А., 2000.
34. Нуртазина Н.Д. История тюркской цивилизации: учебное пособие. Алматы: КазНУ им. аль-Фараби, 2015 г.- 205 с.
35. Садыков Т.С., Толеубаев А.Т., Халидуллин Г., Сарсекеев Б.С. История Древнего Казахстана: учебник. – «Атамура». Алматы, 2006 г.
36. Садыков Т.С., Жолдасбаев С. История средневекового Казахстана: учебник. – «Атамура», Алматы, 2007 г.
37. Султангалиева Г.С., Далаева Т.Т. Новая история Казахстана: социальная стратификация XIX-начало XX вв.: учебное пособие. Алматы: КазНУ им. аль-Фараби, 2020.- 280 с.
38. Хабижанова Г.Б. Древняя история Казахстана: учебное пособие. Алматы: КазНУ им. аль-Фараби 2018 г.- 158 с.

39. Хасанаева Л.М., Уразбаева А.М., Абикенова Г.Е. Казахстан в 20–30 годы XX века. Архивные документы и материалы: хрестоматия экз. Алматы: КазНУ им. аль-Фараби, 2018 г.-108 с.

40. Хрестоматия по новейшей истории Казахстана (1917-1939). Под. ред. Каражан К.С. А, 2001.

Әлем тарихы

Неолиттік төңкеріс, өндіруші шаруашылыққа көшу.

Өркениет теориясының қалыптасу тарихы. Тарихи циклділік. Жаңа адамның қалыптасуы. Жаңа тас дәуірі. Неолиттің хронологиялық шеңбері. Неолиттік және энеолиттік ескерткіштер. Неолит адамның құрал саймандары. Г.Чайльдтың «Неолиттік революция» теориясы. Неолит тұрақты орналасу сипатына қарай төртке бөлінуі. Еңбек құралдарынан қыспа түзету техникасын жетілдіру. Қыш ыдыстардың шығуы. Мәдени-шаруашылық белгілері жөнінен Неолит мәдениеттері екі топқа бөлінуі. Әлеуметтік жағынан алғанда Неолит дәуірі рулық қауым дәуірі болуы. Кейінгі Неолитте жіп иіру мен тоқымашылықтың игерілуі. Микролиттік индустрия кеңінен өрістеуі. Неолиттік тайпаларда аналық-рулық құрылыс үстем болуы.

Египетте мемлекеттің пайда болуы.

Ніл алқабының табиғат жағдайы. Нілдің тасуы. Алғашқы мемлекеттер. Бір орталыққа біріккен мемлекеттің құрылуы. Ежелгі Египеттегі еңбекшілердің жағдайы. Мүліктік және әлеуметтік жіктелудің ұлғаюы. Құлдардың, шаруалардың, қолөнершілердің, тас қалаушылардың және тау-кен жұмысшыларының еңбегі мен халі. Египеттегі үстем тап өкілдері және перғауындардың басқыншылық саясаты. Перғауындар, шонжарлар. Көрші елдерге тонаушылық және басқыншылық жорықтары. Египеттегі ғылыми білім негіздері. Египеттік жазудың шығуы және дамуы. Папирус. Математикалық білім. Аспан әлемі. Ежелгі Египеттегі медицина. Ежелгі Египеттегі мектеп. Ежелгі Египет әдебиеті мен өнері. Әдебиет. Ежелгі Египет діні. Египеттегі храмдар. Пирамидалар салу. Тарихи білімнің деректері. Ертедегі Египеттік пирамиданың үздік табыстары.

Ежелгі Қытай мәдениеті

Ежелгі Қытай. Ежелгі Қытай мемлекетінің құрылуы. Шаруашылығы мен қоғамдық құрылысы. Ұлы Жібек жолы және басқыншылық жорықтар. Ежелгі Қытай мемлекетінің ыдырауы. Ежелгі Қытайдың мәдениеті. Жазуы мен әдебиеті. Конфуций - Ежелгі Қытай данышпаны. Сыма-Цянь - Қытай тарихының атасы. Ғылыми білім мен өнер табыстары.

Хаммурапи заңдары: ерте мессопотамиялық қоғам.

Жалпы тарихи құбылыстар заңдылығы: түсінігі, мазмұны, мемлекеттің қалыптасуы мен дамуы. Ур-намму заңы (б.з.б. III ғ. аяғы) мен Хаммурапи заңдары (б.з.б. ХҮІІІ ғ.) – ертедегі Мессопотамияның мемлекет болып қалыптасуының қоғамдық қатынастарын реттеуші.

Ур- Намму заңы мен Хамурапи заңдары. / Ур-Намму заңы – б.э.д. III мың жылдықтың аяғы. Хаммурапи заңы б.э.д. ХҮІІІ ғ. Ежелгі Месопотамиядағы қоғамдық қатынастарды мемлекеттік реттеудің дәлелі екендігі. Бұл заңдардың тексттерінің осы уақытқа дейін сақталып келу себептері. Бұл заңдардың бір-бірімен байланысы. Ур- Намму – Шумер Аккад қоғамы. Хамурапи- ескі Вавилон патшалығы. Хаммурапи заңының қоғамының әлеуметтік құрылысын, қоғам мүшелерінің бірінің алдында екіншісінің жауапкершілігі мемлекет алдындағы жауапкершілікті көрсететін мысалдарды келтіріңіз.

Рим империясының өрлеуі мен ыдырау себептері.

Ежелгі Римнің табиғи- географиялық факторы. Римнің дамуында Ежелгі гректермен шығыстың шаруашылық, мәдени т.б. тәжірибе-лерінің пайдалануы. Ежелгі Рим дүниежүзілік держава ретінде. Бағынышты елдерді қамтамасыз етудегі басты проблема. Бостандық үшін күрескендерге қарсы, олардың күресін басып- жаншу.

Плебейлер мен патрицилардың күресі және Ежелгі Рим демократиясының дамуы. «Патрици» және «Плебей» деген терминге түсінік. Патрицилардың экономикалық негізі. Плебейлердің негізгі талаптары. Плебейлердің өз құқықтары үшін патрицилермен күресі. Патрицилердің плебейлерге қарым-қатынастарының өзгеруінің объективтік себептері. Сецесии. Децембирлер комиссиясы. Күрес құралдары. Халық трибуны «XII таблица заңдары». Нобилитейт пен құрылуы. Ішкі саяси қайшылықтар материалдық және адамдардың жетіспеуіне байланысты дағдарыс. Империялық басқару жүйесінің орнауы. Шет аймақтарда Рим салтын қалыптастыру. Шаруашылық және әлеуметтік дағдарыстың басталуы. Империяның Шығыс және Батысқа бөлінуі. Рим державасының қалыптасуы және оның ыдырауы, күшпен құрылған Рим державасының ыдырау тарихи заңдылық екендігі. Батыс Рим империясының құлауы. Империядағы ішкі қайшылықтардың тереңдеуі. Ғұндардың батысқа жорығы. Ғұндар мен готтардың басып кіруі. Батыс Рим империясының құлауы.

Римдегі Спартак бастаған құлдар көтерілісі.

Б.з.д. I ғ. ежелгі Римнің әлеуметтік экономикалық және саяси жағдайы, Ежелгі [Римде](#) б.з.б. 73/74 – 71 жылы Спартак көтерілісі, Көтерілісшілер қамтыған аудан. Көтерілісшілер саны. Спартак көтеріліс көсемі. Көтерілістің барысы. Оңтүстікке қарай бұрылған көтерілісшілерге қарсы жаңадан [Красс](#) армиясы, кейін [Испаниядағы Гней Помпей](#) басқарған армия, [Фракиядан Марк Лукулл](#) жасағы жіберілуі. Спартак көтерілісінің саяси салдары

Александр Македонский державасы және оның ыдырауы.

Б.э.д. IV ғасырдағы Македонияның өрлеуі және жаулаушылық жорықтары үшін жағдайлары. А.Македонский жеке тұлға ретінде. А.Македонскийдің жаулаушылық жорықтары – Кіші Азия, Сирияны, Египетті жаулап алуы. Үндістанға жорық. А.Македонскийдің қайтыс болуы. А.Македонскийдің жорықтарының тарихи маңызы. А.Македонскийдің империясы ыдырағаннан кейінгі мемлекеттердің одан ары қарайғы тарихи даму жолы.

Крест жорықтары: алғышарттары, негізгі оқиғалары. Крестшілердің мемлекеттері.

XI—XIII ғасырлардағы христиан шіркеуі. Шіркеу және дін қызметкерлері. Шіркеудің бөлінуі. Христиан қоғамындағы папалардың рөлі. Епископтар мен архиепископтар. Шіркеудің ғылымның дамуына кері әсері. Шіркеу үйінің мақсаты мен символдары.

Крест жорықтары. Крест жорықтарының шығу себептері. Шіркеу — шығысқа жорықтың ең негізгі ұйымдастырушысы мен дем берушісі. Кедейлердің Шығысқа жорығы. Кейінгі крест жорықтары. Крест жорықтарының салдары.

Саксон әулеті кезіндегі Германияның саяси-экономикалық дамуы

Германдық негізінде құрылған Саксон империясы. Бруно Энгернский. Шығыс-Франк королдері. Қасиетті Рим империясының королдері. Людольфингтер. Оттондықтар. Саксон герцоктықтары кезіндегі Германия. Ұлы Оттон I дің королдік шекарасын кеңейтудегі саясаты. Қасиетті Рим империясының құрылуы. XI ғ. империяның ыдырау себептері

Ортағасырлық Еуропаның абсолютизм мәселелері, абсолютизм ұғымы, атрибуттары, шығу себептері

XVI—XVII ғасырдың ортасындағы Англия. Өндірістің дамуы. Ауыл шаруашылығындағы төңкеріс. Мануфактура. Сауданың дамуы. Ағылшын абсолютизмі. Ирландияны отарлау. Абсолютизм қоғамдық-әлеуметтік, экономикалық үрдістеріне ықпалы. XV ғ. аяғы – XVII ғ. ортасындағы абсолютизм кезеңінің әр түрлі әлеуметтік таптарға, Англияның экономикасына, даму ерекшелігіне жағымды немесе жағымсыз әсері. Ағылшын абсолютизмінің халықаралық жүйедегі орыны. Тюдорлар мен Стюарттардың саясаты. Абсолютті монархтердің билікті бөлісуде күресі

Абсолютизмінің орнауының тарихи алғышарттарының қалыптасуы мен барысы. Абсолютті монархтердің экономикалық, әлеуметтік саясатында халыққа, қоғамға тигізетін әсерін күшейтудің нәтижесі. Стюарттар монархиясы кезіндегі Англияның ішкі-сыртқы саясатын, парламент пен король арасындағы конфликттің себебі. Абсолютизмінің дағдарысының себебін, нәтижесі

Ағартушылық кезеңі: хронологиялық ерекшеліктері. Теориялары, көрнекті өкілдері.

Ағартушылық кезеңінің хронологиялық шектері, ерекшеліктері: Өмірге жаңа көзқарас. Ағартушылардың философиялық, әлеуметтік- саяси, мәдени саладағы көзқарастары. Энциклопедия және энциклопедистер. Ағартушылық кезеңнің көрнекті өкілдері. «Ағартушылық абсолютизм» Еуропа және Ресей тарихтары бойынша «Ағартушылық абсолютизм» хронологиялық шеңбері, даму бағыттары, себептері. Фридрих II, Иосиф II, Мария Тереза, II-Екатерина басқару кезіндегі аталынған мәселеге байланысты ойлар. Олардың мемлекеттер тарихынан алған орны.

Еуропадағы отызжылдық соғыс

XVII ғасырдағы Еуропадағы халықаралық жағдай. Отызжылдық соғыстың басталуы және оған қатысушы мемлекеттердің саяси ұстанған бағыты. Отызжылдық соғыстың бірінші Чех . пфальцк кезеңі (1618 . 1624ж.ж.) Отызжылдық соғыстың екінші Даттық кезеңі(1625.1629ж.ж.) Отызжылдық соғыстың үшінші Шведтық кезеңі(1630 . 1635ж.ж.) 2.4. Отызжылдық соғыстың төртінші Франк . шведтық кезеңі (1635. 1648ж.ж. Отызжылдық соғыстың аяқталуы. Вестфаль бітім шарты.

Ортағасырлық Еуропа мәдениетіндегі роман және готикалық стиль.

Ортағасырлық Еуропаның көркем өнер мәдениеті. Ортағасырлық Еуропа мәдениетінде, өзіндік ерекшелігі бар көркемдік стиль қалыптасуы. «**Роман стилі**» деген термин («роман тілдері» деген терминге ұқсас енгізілген, Рим мәдениетінен мирасқорлық деген мағына береді). Сәулет өнері мен мүсін өнері саласында үстемдік етуі және ірі соборлар құрылысында, оларды әшекейлеуде кеңінен қолданылуы. Роман стиліндегі діни құрылыстар Рим сәулет өнерінің белгілерін мұра етті. Бұл құрылыстар өзінің ерекшелігі. Романдық стильдің аса көрнекті үлгісі — Париждегі Нотр-дам (Құдай-ана соборы

Готикалық дәуірде сәулетшілік өнер бұрын болып көрмеген дәрежеге көтерілуі, шоқтығы биік өнер саласына айналуы, Готикалық стиль бұл тұста негізінен шіркеу мүддесіне сай дамуы. Ортағасырлық шіркеулер құрлысының ерекшеліктері мен шіркеу құрлысының қиындықтары. Құрлыстағы готикалық заманға тән жетістіктер. Вармс, Шпейер, Майнц сияқты қалаларда тұрғызылған атақты соборлардың басты ерекшелігі. Готикалық өнер үш кезеңі. Алғашқы готиканың ескерткіші болып саналатын атақты Париж Құдай- ана соборының (париждіктер жай ғана Нотр-Дам деп атаған) биіктігі 32 м. болса, одан кейін Рейнде - 32 м., ал Аменьде - 42 м. дейін созылды

Н.Бонапарт және оның жаңа заман тарихынан алатын орны.

Тарихтың даму процесіндегі жеке тұлғалардың орны. А.Бонапорт: адам, саясатшы, қолбасшы. Оның Франция және Еуропа тарихымен алатын орны. Оның идеялары ХҮІІІ-ХІХ ғасырлардағы француз мемлекетінің тарихи дамуына әсері.

Вена конгресі (1815 ж.) және Еуропаның халықаралық қатынастар саласындағы жаңа жүйе.

Еуропадағы наполеон соғысының негізгі салдары. Халықаралық қатынастар саласындағы жаңа бағыттар. Конгреске қатысушылар арасындағы келіспеушіліктердің туындауы. Вена жүйесінің тағдыры және жалпы сипаты.

Қытайдағы Тайпин қозғалысы (1850-1864)

Қытай халқының Манчжур үстемдігіне қарсы күресі. Құпия қоғамдар. Капиталистік елдердің Қытайды өз ырықна көндіре бастауы. Ост-үнді компаниясы. Алғашқы апиын соғысы, АҚШ пен Францияның Қытайға енуі. 1842-1844 жж. теңсіз шарттар. Шаруалар соғысы. Тайпин мемлекетінің құрылуы. Тайпиндердің ішкі-сыртқы саясаты, Солтүстікке жорық. Тайпин тянго мемлекетінің қабылдаған заңдары. Көтерілісшілер арасындағы тартыс.

Ағылшын үкіметі мен Цин империясының бірлескен күші. Тайпин мемлекетінің құлауы.

XVII-XIX ғасырлардағы реформалар дәуіріндегі Осман империясы.

XVII-XIX ғ. Түркияның әлеуметтік-саяси жағдайы. Осман империясының Шығыс Еуропа мен Украина, Кавказда жүргізген басып алушылық саясаты. Түркияның Австриямен соғыс барысында Вена түбінде күйреуі. Карловиц бейбіт келісімі және 1700 ж. Константинополь шарты, Тап қайшылығының шиеленісуі 1730-31 ж. Стамбулдағы көтеріліс, XVIII ғ. I-жартысындағы Осман империясының халықаралық жағдайы. "Шығыс мәселесінің" қалыптасуы. Осман феодалдық мемлекетінің дағдарысы. XVIII ғ. соңғы жылдарында Ресеймен болған соғыс, нәтижесі.

Осман империясының әлеуметтік өмірі мен экономикасында болған өзгерістер. 3-Селиманың реформасы. 1806-1812 ж. орыс-түрік соғысы. Бухарест келісімі. Махмут II кезінде сұлтандық биліктің күшеюі. 1828-1829 ж. орыс-түрік соғысы. Египет мәселесі және Таяу Шығыс үшін ірі мемлекеттердің өзара күресі. 1833 ж. орыс-түрік шарты. 1838 ж. англо-түрік және франко-түрік конвенциясы. Осман империясының капиталистік елдерге жартылай тәуелді бола бастауы.

«Азияның оянуы» кезендегі Шығыс елдерінің саяси ахуалы

Сунь Ятсеннің үш принципі. Жаппай қозғалыстың дамуы. Революциялық дағдарыстың тереңдеуі. Манчжур үкіметінің іс-әрекеті. Шетел империалистерінің Қытайға қарсы жаңа жорығы және Қытай халқының азаттық күресінің күшеюі. Сычуан көтерілісі.

Учан көтерілісі - Синхай көтерілісінің бастамасы. Революция кезеңіндегі тап күштерінің орналасуында болған өзгерістер. Кейбір провинцияларда республикалық күштердің жеңіске жетуі. Азамат соғысының етек алуы. Синхай революциясы. Республикалық үкіметтің құрылуы. Сунь Ятсеннің уақытша президент болып сайлануы. Юань Шикайдың үкімет басына келуі.

Жас түріктер революциясы, алғышарттары барысы сипаты. 1909 ж. контрреволюциялық ереуілдің басылуы. Жастүріктердің үкімет басына келуі. Арабтардың ұлт-азаттық қозғалысының дамуы. Италия-Түрік және Балкан соғыстары.

1905-1911 ж. Иран революциясы және оның кезеңдері. Меджлистің шақырылуы, конституцияның қабылданылуы және оның сипаты. Энджумендер, Муджахидтер ұйымдарының құрылуы және олардың іс-әрекеттері.

1908 ж. Тегерандағы контрреволюциялық төңкеріс. Тебриз көтерілісі (1908-1909 ж.). Мохаммед Али шахтың үкімет басынан қуылуы. Екінші меджлистің шақырылуы, либералдар саясаты. Антиимпериалистік қозғалыс пен шаруалар наразылығының күшеюі. Иранға қарсы интервенцияның іс-әрекеттері. Түрік әскерлерінің басып кіруі. Революцияның жеңілуі, себебі.

XIX ғасырдың аяғы XX ғасырдың басындағы Батыс Еуропа және Америка елдерінің әлеуметтік-экономикалық және саяси дамуындағы жаңа құбылыстар. I-ші дүние жүзілік соғыстың себептері мен басталуы.

Еуропа мен АҚШ-та жұмысшы қозғалысының дамуы. Жұмысшы қозғалысының өрлеуіне коммунистік идеялардың әсері. Коммунистер одағының құрылуы. Бірінші Интернационал және жұмысшы қозғалысы.

Дүние жүзін бөлісудің аяқталуы және оны қайта бөлісуге ұмтылу. Әскери-саяси блоктардың құрылуы. XIX ғасырдың соңындағы империалист« соғыстар. Бірінші дүниежүзілік соғысқа дипломатиялық дайындық.

Бірінші дүниежүзілік соғыс. Соғыстың басталуы, себептері, сипаты және мақсаты. 1914-1916 жылдардағы соғыс қимылдары. Соғысушы елдердегі әлеуметтік-экономикалық және саяси дағдарыс. 1917 жылғы соғыс қимылдары. Ресейдің соғыстан шығуы. Дүние жүзі мемлекеттері арасындағы негізгі қарама-қайшылықтар. АҚШ-тың соғысқа араласуы. В.Вильсонның "14 пункті". Компьен келісімі. Басты державалардың жеңілуі және соғыстың аяқталуы. Бірінші дүниежүзілік соғыстың қортындылары және сабақтары.

Тәуелсіздік декларациясы(американдық), Адам және адамзат құқы декларациясы (француздық) және Адам құқы туралы Декларациясы (БҰҰ)

«Тарих аталары» еңбектерінен мысалдар- тарихи портреттер негізінде. АҚШ мемлекетінің құрылуы және демократиялық – құқықтық мемлекет ретінде қалыптасуына тигізген әсері. Құлдық институттың қалыптасуы және дамуы. Үндістерге АҚШ жеріндегі көзқарас. Аграрлық мәселелердің, демократиялық құқықтық мәселелерді шешу жолындағы күрес.

«Тәуелсіздік декларациясы» /американдықтар/ «Адам және азамат құқы декларациясы»/ француздық:салыстырмалы талдау.

Құжаттарды негізгі бағыт, белгілері тұрғысында талдау: идеялық, жеке бас бостандығы, құқықтық негізгі т.б.

Демократиялық принциптері: экономикалық, әлеуметтік және саяси салдары.

1918-1919 жылдардағы Германия, Веймар республикасының орнауы және құлауы. Фашистік диктатураның орнығуы

Германия. Бірінші дүниежүзілік соғыстан кейінгі экономикалық-саяси жағдайы. Веймар республикасы. Конституция. Жұмысшы және коммунистік қозғалыс. Экономикалық дағдарыс және оның әлеуметтік салдарлары. Г.Брюнинг кабинетінің саясаты. Нацистердің үкімет басына келуі және фашистік диктатураның орнауы. Фашистік Германияның сыртқы саясаты.

XXғ. 30 жылдарындағы АҚШ-тағы Ф.Рузвельттің «Жаңа бағыт» саясаты

АҚШ-тың бірінші дүниежүзілік соғыстан кейінгі экономикалық және саяси дамуы. Ішкі саяси бағыттың өзгере дамуы. Гувер үкіметінің ішкі саясаты. Әлеуметтік және демократиялық қозғалыс. АҚШ-тың 20-шы жылдардағы сыртқы саясаты. 1929-1933 жылдардағы экономикалық дағдарыс. Ф.

Рузвельттің "жаңа бағыты". Екі дүние жүзілік соғыс аралығындағы Ф. Рузвельт әкімшілігінің реформалары АҚШ тарихындағы орыны. «Жаңа бағыт» деп аталған осы реформалар елді ауыр экономикалық дағдарыстан шығарды және қоғамның демократиялануы үлгісін қалыптастырды. Рузвельт сыртқы саясатта да өзгеріс жасады. Латын Америкасында «тату көршілік», Еуропада «оқшаулану», Азияда «ашық есіктер» саясатын жүргізді. 1933 ж. АҚШ пен КСРО арасында дипломатиялық қатынастар орнады.

АҚШ 1946-2016 жылдарда: даму проблемалары.

Екінші дүниежүзілік соғыстан кейін АҚШ-тың әлемдегі ең қуатты мемлекетке айналуы. Трумэн әкімшілігі кезіндегі елдегі әлеуметтік-экономикалық және саяси жағдай. АҚШ-тың жаңа бағыты «Трумэн доктринасы» (1947 ж., 12 наурыз), «Маршалл жоспары» (1947 ж., 5 маусым). АҚШ армиясы Германияда, Жапонияда, Италияда және басқа да мемлекеттерде орналасуы. Дүние жүзінің әр түрлі елдерінде АҚШ-тың 500-ден астам соғыс базалары жайғастырылу мақсаты. Америка мұхиттар мен теңізді билігі АҚШ атомдық қару шығаруда монополияға орнатуы Саяси тартыстар және реакцияның күшеюі (маккартизм). Демократиялық және республикалық үкіметтердің 60-70 жылдардағы саясаты. Д. Кеннедидің "Жаңа белестері", 80-жылдары неоконсерваторлардың билікке келуі. ФТР және әлеуметтік даму. Нәсілшілдікке қарсы күрес. АҚШ-тың 80-90-жылдардағы сыртқы саясаты.

Түркі Республикасы және Мұстафа Кемал Ататүріктің реформалары

I-ші империалистік соғыс жылдарындағы Осман империясы. Түркияның Германияны қолдауы. "Құқты қорғау қоғамы" атты ұлтшылдар ұйымы. Мұстафа Кемаль бастаған үкіметтің құрылуы. Түрік халықтарының шетел интервенттеріне қарсы күресі, КСРО-ның көмегі. Түрік компартиясының құрылуы.

Түрік тәуелсіздігіне қол жеткізудегі 1921 ж. Кеңес-Түркия шартының маңызы. Түрік халықтарының интервенттер мен күресте жеңіске жетуі. Түрік республикасының жариялануы. Лозанн бейбіт келісімі. Кемаль революциясының сипаты. Кемализм принципі, «6 жебе» саясаты. Түрік капитализімнің даму ерекшелігі. Этатизм саясаты. Мемлекеттік құрылыста буржуазиялық қайта құру саласындағы реформалар. Тап қайшылығының шиеленісуі. Компартия кәсіподақ және шаруалар қозғалысына қарсы репрессия. Ұлттық саясат. Курдтар көтерілісі. КСРО-Түрік қатынасы. Екінші әлем соғысы кезіндегі Түркия

1917 жылғы Ресейдегі революциялық оқиғалар: қазіргі заманғы тарихшылардың көзқарасы.

I-дүние жүзілік соғыс. Ресейдегі саяси-экономикалық және әлеуметтік ахуал. 1917 ж Ресейдегі Ақпан буржуазиялық-демократиялық революциясы. Елдегі саяси биліктің өзгеруі. Уақытша өкіметтің басқару органдарының құрылуы. Қызметі. Уақытша өкіметтің мемлекеттік басқару жүйесінің

ыдырауы. Большевиктердің саяси билікті қолына алуы. Қазан төңкерісі. Бейбіт және қарулы көтерілістер арқылы Кеңестік биліктің орнауы. Большевиктердің қызыл әскердің ұлттық бөлімдерін құруы. Халықтың екіге жауласушы лагерге жарылуы. Ақ гвардияшылар мен Қызыл Әскер арасындағы әскери қимылдың Азамат соғысына әкелуі. Бүкілресейлік Құрылтай жиналысының таратылуы. Шет ел интервенциясы. Кеңес үкіметінің алғашқы шаралары.

Қазіргі заманғы тарихшылардың көзқарасы. 1917 жылғы революцияның альтернативасы.

20-30 жылдардағы КСРО дағы Сталиндік модернизация: жетістіктері, қиыншылықтары мен зардаптары, сабақтары.

Азамат соғысынан кейінгі бейбіт өмірге бейімделу. ЖЭС. Индустрияландыру саясаты. Алып құрлыстар. Темір жол тораптарының кеңейтілуі. Өндіріс пен тамақ кәсіпорындары. Коммуникация желілерін дамытудағы табыстар. Мемлекеттік қатаң жоспарлау. Ауыл шаруашылығын ұжымдастыру. Бай кулактарды тап ретінде жою науқаны. Азық –түлік салығы. Ашаршылық себептері мен салдары. Қуаңшылық. Эпидемиялық аурулар. Репрессиялар. Лагерлер мен түрмелер. Зардаптары. Сталиндік репрессия құрбандарын ақтау ісі.

Кеңестік білім жүйесінің қалыптастырудағы қиындықтар. міндетті бастауыш білім беру. Жетіжылдық білім. Алфавиттердің ауысуы. Саужой науқаны. Мәдени-ағарту мекемелерінің жұмыстарының жандануы.

Үндістан II-ші дүниежүзілік соғыстан кейін. Үндістан Республикасы: құрылуы мен даму мәселелері.

Екінші дүниежүзілік соғыстан кейінгі Үндістанның экономикалық жағдайы және тап күштерінің орналасуы. Ұлт-азаттық қозғалыстың қорытындысы, революциялық ситуацияның қалыптасуы. Жұмысшы және шаруалар қозғалысының сипаты. Отар үкіметінің мұсылмандар мен индустар арасына от жағып, бір-біріне айдап салу саясаты. Уақытша үнді үкіметінің құрылуы. Пакистан үшін күрестің басталуы. Екі доминионның - Үнді одағы мен Пакистанның құрылуы. Үндістанның өз бостандығын алғаннан кейінгі жағдайы. АҚШ пен Англияның Үндістандағы саясаты. Үндістанның республика болып жариялануы, жаңа конституцияның қабылдануы. Неру үкіметінің сипаты, экономикалық жағдайы. Мемлекеттік сектор, оның таптық мәні және ұлттық экономиканың дамуындағы ролі. 1959 ж. кейінгі саяси тартыстың шиеленісе түсуі. 1962 ж. кейінгі тап күштерінің орналасуында болған өзгерістер. Коммунистік қозғалыстың екіге бөлінуі. Ұлттық Конгрестің екіге бөлінуі. И. Ганди үкіметінің мемлекеттік секторды күшейту үшін жүргізген шаралары. Джанота партиясының құрылуы, оның 1977 ж. үкімет басына келуі, ішкі-сыртқы саясаты.

Үндістанның сыртқы саясаты. Үнді-Қытай арасындағы шаралар жөніндегі ерегіс, Үнді-Пакистан арасындағы қарулы қақтығыс. КСРО мен Үнді арасындағы байланыс. Қазіргі кездегі Үндістан.

Қазіргі замандағы Жапония: жетістіктер мен қайшылықтар

Жапонияның қиратылуына Кеңес Одағының қосқан үлесі. АҚШ-тың Жапониядағы оккупациялық режимі. Аграрлық реформа. Жапония конституциясы. Жапонияның экономикалық жағдайы. Саяси партиялар. Бейбітшілік үшін және демократиялық қозғалыстың күшеюі.

АҚШ-тың Жапониядағы саясатының өзгеруі. Кореядағы соғыс және соғысқа қарсы Жапон халықтарының күресі, Соғыс өнеркәсіп орындарының дамуы. Сан-франциско сепарат шарты. Жапон халқының АҚШ соғыс базасына қарсы күресі. КСРО мен Жапония арасындағы дипломатиялық қатынастың орнауы. Жапон халқының Жапон-Америка соғыс одағына қарсы күресі ("қауіпсіздік шарты").

Жапония экономикасының дамуы және монополистік капиталдың орныға түсуі. Милитаризм мен национализмнің жандануы. Реакциялық күштің шабуылға шығуы. Демократиялық күштердің Вьетнамдағы соғысқа қарсы американдық соғыс базасына қарсы күресі. Жапонияның сыртқы саясаты. Қоғамдық саяси саладағы проблемалар. Қазіргі экономиканың дамуы.

II дүние жүзілік соғыстан кейінгі Шығыс елдерінің әлеуметтік-экономикалық және саяси дамуының негізгі бағыттары .

II-дүниежүзілік соғыстан кейінгі Шығыс елдеріндегі өзгерістер және даму ерекшеліктері. Тәуелсіздік жолындағы күрес. Жаңа мемлекеттердің құрылуы. Социалистік бағдардағы мемлекеттердің құрылуы: ҚХР, КХДР, ВДР. Вьетнамдағы Американдық интервенциясы. Бейтараптық позициясын ұстанған мемлекеттер: Үнділік модельдегі елдер.

II-әлем соғысынан кейінгі жылдары араб елдерінің даму ерекшеліктері. Ұлт-азаттық қозғалыстар. 1952 ж. Египет, 1958 ж. Ирак революциясы нәтижесі.

Араб халықтарының феодализмге қарсы, империализмге қарсы күресі. Араб елдерінің бірігу мәселесі. Біріккен Араб республикасының құрылуы. Араб елдерінде құрылған саяси блоктар мен ұйымдар, оған әр үкіметтің көзқарастары.

Израиль мемлекетінің құрылуы. Араб –Израиль соғыстары. Дипломатиялық жолмен шешу талпыныстары. Екінші дүниежүзілік соғыстан кейінгі Ирандағы саяси-экономикалық жағдай. Азербайжан мен Курд халықтарының демократиялық қозғалысы. Ағылшын-американдық қайшылығы. 1978-1979 ж. Шах пен шетелдіктерге қарсы қозғалыстың күшеюі, оның революцияға ұласуы. А Хомейни бастаған Иран ислам республикасының жариялануы. Жаңа Конституция. Иран-американдық тартысы, АҚШ-тың Иран халқына жасаған қастандығы. Ислам республикасының ішкі-сыртқы саясаты.

Екінші дүние жүзілік соғыстан кейінгі Ауғанстандағы мемлекеттік қайта құрулар. Сарай төңкерісі. Дәуіттің билік басына келуі. Ауған республикасы. Совет Армиясының енгізілуі. Ауғанстан Демократиялық Республикасының ішкі және сыртқы саясаты АДР және КСРО. 90-жылдардағы Ауғанстандағы азамат соғысы. Ауған Ислам Республикасының құрылуы. Ауған әмірлігінің құрылуы. Елдегі саяси-әскери күштердің талибандарға қарсы біріккен майданы. Азамат соғысының елдің экономикасына тигізген зардаптары.

Аймақтық жанжалдар. XX ғасырдың соңына қарай Шығыс елдерінде қалыптасқан саяси-экономикалық жағдайлар.

Қытайдағы мәдени революция (1966-1967)жж. алғышарты, барысы және салдары.

Екінші дүниежүзілік соғыстан кейінгі Қытайда қалыптасқан саяси-экономикалық жағдай. 1949 ж. 1 октябрьде Тяньань Мэн алаңында (Пекин-де) ҚХР жарияланды. 1958-2000 жылдардағы Қытай Халық Республикасы. 1958-1962 ж. бесжылдық жоспары, оның қайта қаралуы. "Үлкен секіріс", "Халықтық коммуна" жоспарлары және оның барысы мен нәтижелері. Қытай компартия басшыларының арасындағы тартыс. Мао-Цзедунның "белден басу" саясаты, оның ел экономикасы мен әлеуметтік салаға тигізген әсері. Маоның жеке басына табынудың күшеюі және оның салдары. "Мәдени революция"-ның іске асуы, барысы, қорытындысы. Қытай үкіметінің осы кезде жүргізген саясаты, оның нәтижесі. Маоның қайтыс болуы, одан кейінгі елдің ішкі өмірінде болған өзгерістер. Хуа Гофеннің үкімет басына келуі. 21-24 сентябрьде Тяньаньмэнь алаңында болған салтанатты шеру, сонда "4 баңданың" әшкерленгені туралы айтылуы. Хуа Гофен мен Дэн Сяопин арасындағы тартыс. Партия қатарын тазалаудың басталуы.

Ұсынылатын әдебиеттер тізімі:

1. История Древнего Востока. От ранних цивилизаций до древнейших империй./Под ред. А.В.Седова.- М.: Восточная лит-ра, 2014. – 895 с.
2. Новая история стран Европы и Америки: Учеб. для студ. вузов, обуч. по направлению подготовки и спец. «История»/Под ред. И.М. Кривогуза. 4-е изд. М.: Дрофа, 2014. 912 с.
3. Васильев Д.Д. История Востока в 2-х тт. - Москва : Юрайт, 2014. Т. 2 .2014.Т.1., 2
4. История Востока. Т.2. Восток в средние века. – М., 2013
5. История Востока. Т.3. Восток на рубеже средневековья и нового времени. XVI-XVIII вв. – М., 2014
6. История народов Восточной и Центральной Азии с древнейших времен до наших дней. – М., 2010
7. История стран Азии и Африки в средние века. Чч.1-2. – М., 2014
8. Манькин А.С. Новая и новейшая история стран Западной Европы и Америки. М.: Слово; Эксмо, 2014.
9. Современные международные отношения. –М., 2013.
10. В.С. Бондарчук и др.. История стран Европы и Америки в Новое время. В 2 ч. Ч. 1. XVII век : учебник для студ. учреждений высш. проф. образования / под ред. В.С.Бондарчука; [В.С.Бондарчук, Н.В.Кирсанова, А.С.Медяков и др.]. — М. : Издательский центр «Академия»,2011. — 352 с.
11. Чикалов Р.А., Чикалова И.Р. Новая история стран Европы и Северной Америки (1815-1918). Минск: Вышэйшая школа, 2013 .- 688 с.//Электронные ресурсы университета.

12. Новая история стран Европы и Америки XVI-XIX вв. В 3 частях.// Родригес А.М., Пономарев М.В. Ч.1. – М., 2006; Ч.2. – М., 2010; Ч.3. – М., 2014.

13. Кручинина, Н. А. Новая и новейшая история стран Европы и Америки : учеб. пособие / Н. А. Кручинина ; М-во образования и науки Рос. Федерации, Урал. федер. ун-т. — Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та, 2018 — 124 с.// [Новая и новейшая история стран Европы и Америки : учебное пособие \(urfu.ru\)](http://www.uafu.ru)

14. Минкова К.В., Цветков И.А. История стран Северной Америки: Учебное пособие. – СПб.: СКИФИЯ-принт, 2018 – 268 с.// [Minkova final.pdf \(spbu.ru\)](http://www.spbu.ru).

15. Болховитинов Н. История США т.1 (1607-1877). М.: Наука, 1983.-688 с.// [Болховитинов Н. История США - Электронная Библиотека истории \(gumer.info\)](http://www.gumer.info)

16. . Иванян Э.А. История США: Пособие для вузов. М.: Дрофа, 2004. – 576 с.// [Иванян Э.А. История США \(studmed.ru\)](http://www.studmed.ru)

Тарихты оқыту әдістемесі

Тарихты оқытудың әдістемесінің пәні және міндеттері

Тарихты оқыту әдістемесі- мектептегі тарих курсының мазмұны және міндеттерін анықтайтын, тарихты оқытудың әдіс амалдарын ұйымдастыратын – ғылыми пән тарихты оқыту әдістемесі ғылымын зерттеу пәні және міндеттері. Тарихты оқыту әдістемесінің тарих ғылымдарымен, педагогика-психология ғылымдарымен байланысы.

Тарихты оқыту процесін зерттеу әдістері. Курстық маңызы, мұғалім үшін тарихты оқыту әдістемесінің маңызы. Негізгі әдістемелік әдебиеттер.

Мектепте тарихтан білім беру және тарихты оқыту әдістемесінің дамуы мен қалыптасуының кезеңдері:

Тарихты оқыту әдістемесінің ғылым ретінде қалыптасуы және дамуын анықтайтын факторлар. XIX ғ. аяғы XX ғ. басында Ресейде, тарихты оқытудың жүйесі мен тарихтан білім беру.

- Қазан төңкерісінен кейін тарихтан білім беру мазмұны мен міндетіндегі түбірлі өзгерістер.

Мектептегі оқу жоспарларына қоғам танудың енгізілуі. Қоғамтанудың оқытудың түрлері, әдіс-амалдары.

Тарихты оқытуда ауызша сөздің ролі. Ауызша сөздің қызметі: ақпараттық, логикалық, тәрбиелік. Мұғалім сөзіне қойылатын талап. Баяндаудың түрлері: әңгіме, әңгімелесу, картина бойынша суреттеу, сюжетті әңгіме, конспект түріндегі әңгіме, түсіндіру т.б.

Тарихи қайраткерлерге сипаттама. Тарихи құбылыстарға сипаттама. Мектеп лекциясы. Оқу материалдарын баяндаудың бейнелілігі және сезімділігі.

Тарихты оқытуда әңгіменің ролі. Әңгіменің түрлері. Оқу материалы ауызша баяндау процесінде таным қызметін ұйымдастыру.

Мектепте Қазақстан тарихы курсының ғылыми негізіндегі құрылымы, сипаттамасы ,Мектепте Қазақстан тарихы курсының ғылыми негізіндегі

құрылымы, сипаттамасы, Қазақстан тарихы курсы оқытуды әр жыл бойынша бөліп оқыту: әр курсты оқытуға бөлетін уақыт, Қазақстан тарихы курсының негізгі ұғымдармен дүниетанымдық идеялары, Қазақстан тарихы курсының ұлтаралық қатынастар мәдениетін игерту, адамгершілік және гуманистік мораль нормаларының мүмкіндіктері. Өлкетану материалын зерттеуінде әдіскерлік жүйесі.

Мектептегі қоғамдық ғылымдардан білім беру ісіндегі қарама-қайшылықтары.

1980 жылдардың соңында мектептегі қоғамдық білім беру ісіндегі қарама-қайшылықтар және оны қарау қажеттігі. Қоғамдық білім ісінің берудегі ғалымдардың мәселелердің өсуі.

- Білім беру ісінің ізгелендіру, жеке адамға бет бұру.
- Қоғамдық ғылымдарға жетістіктермен мектептердегі ескірген қоғамдық білімдер жүйесі.
- Оқушылардың жан-жақты талап – тілектері мен педагогикалық жағдайлар.

Қоғамдық білім берудің мақсаттары.

Жас ұрпақтардың қоғамдық білімдер бойынша дайындығындағы екі негізгі және қарама-қаршылықты мақсаттары:

- Жеке тұлғаның әлеуметтік мақсаттары, мүмкіншіліктерін, яғни әлеуметтік шығармашылық белсенділігін қоғамдық өмірге белсене араласуға дайындығын жүзеге асыру.
- Адамгершілік көзқарастарын қалыптастыру.
- Моральдық бағыттары: азаматтық, саяси, құқықтық экономикалық мәдениет.
- Топ аралық, этникалық қатынастар.

Қоғамдық білімдердің жаңа мазмұнын қалыптастырудың методикалық принциптері.

Жаңа қоғамдық курстарға адам туралы білімдердің, қоғам туралы білімдердің, философия, психологиялық білімдерін кең түрде енуі. Ғылыми білімдердің мәні мен ролі, басылымдықтары. Жалпы адамзат құндылықтарын ашу. Қоғамды оқытудағы өркениеттілік көзқарас.

- Қоғамдық дамуға неғұрлым толық, жан-жақты баға береді.
  - Саяси білімдер. Қоғамдық өмірдің саяси механизмі, мәнін жинақтау.
- Қоғамдық білім мазмұнындағы философиялық білім.
- Жаңа қоғамдық пән «Адам және қоғам» курсына философиялық білім негізін іріктеу. Оқушыларға қоғам туралы әңгіменің әлеуметтік бейнесі туралы, адамзат тіршілік әрекетінің біртұтастығы туралы теориялық түсініктер беру.
- оқушылардың қазіргі заманғы әлеуметтік шындыққа бейімделуі және шығармашылықпен өзінің мүмкіншіліктерін жүзеге асыру іс-әрекетіне бағыт беру.
  - әлеуметтік басылымдықтар, құндылық мәселелерін қалыптастыру.
- Курстың мазмұнын компоненттері және білім беру дәрежесі.

«Адам және қоғам курсының варианттық және басқа варианттық компоненттері»

Басқа варианттық компонентінің мазмұны – қоғамдық білімдер туралы маңызды тұжырымдар: адам және қоғам туралы философиялық ойлар: ғаламдық, интернационалдық процесс және құбылыстар, ғылыми түсініктер, заңдар және идеялар туралы білімдер. Танымдық және тәжірибелік іс-әрекеттер туралы білімдер. Варианттық компоненті – аймақтық, ұлттық жергілікті әлеуметтік – мәдени ерекшелік және дәстүрлер, оқушылардың жеке басының қабілеті талап-тілегі ескереді.

Оқытудың көрнекілік әдістері:

Оқытудың көрнекілік әдістері, оның тарихты оқытудағы маңызы. Жалпы көрнекіліктерді қазіргі таңда сыртқы белгілеріне қарай бөлінуі, көрнекі құралдарды қолдануға байланысты жіктелуі, Заттың көрнекілік, кескін өнер көрнекілігі. Экранды және экранды дыбыстық, табиғи көрнекі құралдар, Эксперименттік көрнекі құралдар, Көлемдік көрнекі құралдар. Бейнелеуші көрнекі құралдар. Техникалық көрнекі құралдар. Символды көрнекі құралдар. Графикалық көрнекі құралдар. Ішкі көрнекілік. Тарихи суреттерді сабақта қолдану. Сурет шығармаларын мұғалімнің сабақта қолдануы. Интерактивті тақтаны қолдану мүмкіндігі.

Шартты көрнекілік

Шартты көрнекіліктің түрлері. Тарихи карталар және олардың түрлері. Тарих картасымен жұмыс. Сызба, таблицаларымен жұмыс түрлері.

Сабақта жаңа технологияларды, техникалық құралдарды жан жақты қолдану, сабаққа керекті материалды ақпараттық кеңістіктен іздеу, мұғалімнің жұмысын жеңілдетіп, оның уақытын үнемдейді, жаңа ақпарат түрі көбейіп, оқушылардың қызығушылығын оятуға мүмкіндік береді. Электрондық оқулықтарды сабақта пайдалану кезінде оқушылар бұрын алған білімдерін кеңейтіп, өз бетімен шығармашылық тапсырмалар орындайды. Бүгінгі күні ақпараттар ағымы өте көп. Ақпараттық ортада жұмыс жасау үшін кез келген педагог өз ойын жүйелі түрде жеткізе алатындай, коммуникативті және ақпараттық мәдениеті дамыған, интерактивтік тақтаны пайдалана алатын, Он-лайн режимінде жұмыс жасау әдістерін меңгерген мұғалім болу тиіс

Тарихты оқытудағы көрнекті құралдардың рөлі мен мәні. Шығармашылық ойлау қабілетін реттеу үшін оқытудағы техникалық құралдарды пайдалану тәртібі. Оқушылардың тарихи білім алуындағы компьютердің ролі. Тарих пәні бойынша компьютерлік бағдарламалар қарастыру.

Тарихи құжаттарды оқып-үйрену әдістері: ғылыми және анықтама беруші әдебиеттер: оларды қолдану жолдары. Көркемөнер, тарихи әдебиеттерді тарих сабағында қолдану. Тарих курсының тәрбиелік мүмкіншіліктерін жүзеге асыру жолдары.

Дүние бір –тұтас, құндылық көзқарас – білім беру ісінің компоненті: Адамгершілік құндылықтарды меңгеру жолдары. Азаматтық тәрбие, патриоттық, интернационалдық тәрбие. Саяси-тәжірибеден сабақбалу.

Оқушылардың тарихтағы жеке тұлғалар іс-әрекетіне баға бере білуін қалыптастыру.

Оқушыларға тарихи мағлұматтарды жүйелеу және оны тиімді меңгеруге көмек беру. Тарихи процестер альтернативасы проблемасына деген қызығушылықтың артуына байланысты әлеуметтік процестерді модельдеу. Мұғалімнің сабақта көтерген мәселелерге қатысты мағлұмат беру. Бағдарламалық материалды меңгеру қарқыны мен әдістерін оқушының өз еркімен таңдауына мүмкіндік беру.

Пән аралық, курс аралық, ішкі курс аралық байланыстар.

Пән аралық байланыстың дидактикалық мәні. Тарихты оқытуда оның ролі. Пән аралық байланыс мазмұнының негізгі аспектісі. Тарихты оқытуда әдебиет пен экономиканың география, «Адам және қоғам» және басқа пәндермен байланысты тиімді жүзеге асыру. Пән аралық байланыстың негізгі аспектілері: фактілер, түсініктер, идеялар, бойынша: оқу еңбегінің жалпы іскелігі және дағдылары бойынша пән аралық, курс аралық, ішкі курс аралық байланыстарды жүзеге асыру жолдары. Кіріспе сабақтар.

Қазақстан тарихы сабағында көркем әдебиетті пайдалану. Тарихи көркем әдебиетті пайдалану мен мәліметтерді зерттеу әдісі. Мәліметті конспектілеу. Тарихи көркем әдебиетті: авторы, уақыты, жанры, негізгі идеялары, тақырыптары мен көркемдік ерекшеліктерін анықтау. Тарихи мәліметтермен, құжаттармен жұмыс істеу оқушылардың зерттеушілік дағдысын қалыптастыру, ойлау қабілетін жетілдіру.2. Көркем шығармашылық арқылы сабақ үстінде оқушылардың өзіндік жұмысын ұйымдастыру.

Тарихты оқытуды ұйымдастыру түрлері.

«Тарихты ұйымдастыру» түсінігі. Тарих сабағында оқушылардың оқу жұмысының түрі түсінігі. Сабақ-оқу процесінің ұйымдастырудың негізгі түрі. Сабақ- қазіргі тарих сабағына қойылатын талаптар. Тарих бойынша сабақ түрін таңдауға шартты түрде өткізілетін сабақ түрлері мен факторлар. Оқыту процесінде барлық сыныптарды қамтитын, жан - жақты сабақты өткізу ерекшеліктері.

Мұғалім баяндаған жаңа материалды түсіну сабақтары. Дағды мен шеберлікті қалыптастыру білімділікті тексеру сабақтары. Жалпылама немесе қайталама- жалпылау сабақтары. Білімділік пен шеберлікті тексеру сабақтары. Семинар сабақтар. Ықпалдастық сабақтар. Тарих сабағының дидактикалық жабдықтары. Тарих сабағына мұғалімнің дайындалуы. Тақырыптық сабақты жоспарлау. Сабақтың жұмыс жоспары мен оның негізгі компоненттері. Тарихты оқытудағы дәстүрлі және дәстүрлі емес сабақтар.

«Ынтымақтастық» және «бірлескен оқу» технологиясы бойынша топтық оқыту түрлерінің тиімділігі.

Адамдар топтарға бірлескен барлық жағдайларда топтың жекелеген мүшелерінің қабілеті мен іске қосқан үлесі құрметтеліп, атап көрсетілетін, адамдардың жұмыс істеудің басқа тәсілі орын алады. Топтың жұмысы тиімді болуы үшін билік пен топ

пен жауапкершілік топ мүшелерінің арасында бөлінеді.

Топты ұйымдастыру ережелері, Топта жұмыс істеу ережелері, Тиімді топтық қарым-қатынас түрлері, топтық жұмыстағы проблемаларды шешу стратегиялары, топтық жұмысыты орындау мен қорғау ережелері, шағын және үлкен топтардағы жұмыс

Тарих мұғалімінің кәсіптік шеберлігі, жеке басының сапалық қасиеттері

Тарих мұғалімінің педагогикалық іс-әрекетінің ерекшеліктері. Педагогикалық қызметінде тарих мұғалімінің атқаратын функциясы мен міндеттері. Педагогикалық қызметінде тарих мұғалімінің атқаратын кәсіби міндеттері. Тарих мұғалімінің дамыту функциясы оны жүзеге асырудың жолдары. Тарихты оқып үйренудің тәрбиелік және білімдік функциясы. Пән мұғалімінің ұйымдастырушылық педагогикалық біліктілік шеберлігі мен іскерліктері. Тарих мұғалімінің мазмұны Тарих мұғалімінің кәсіптік жағынан жетілу кезеңдері. Тарих мұғалімінің әдістемелік жұмысқа қатысу. Өздегінен кәсіптік шеберлігін көтеруі.

Тарихты оқытуда оқушылардың іскерлігі мен дағдыларын қалыптастыру

Іскерлік және дағдыларды қалыптастыру сабағының құрылымы. Оқушылардың таным мүмкіндіктеріне жалпы сипаттама. Таным қызметінің деңгейі. Тарихты оқытуда оқушылардың дағдысы мен іскерлігін қалыптастырудың жолдары мен жағдайы. Тарихты оқыту процесінде оқушылардың қабілеттері мен біліктерін дамыту, Тарихты оқыту процесінде ақыл-ойлық біліктерінің дамуы. Оқу іскерліктері мен біліктерінің сипаттамасы. Оқушылар іскерліктерінің қалуыпта суының методикасы мен кезеңдері. Іскерлік дағдыларының қалыптасуына жағдай жасау, саналылық ұстамының талаптарына сай, білімге деген саналы көзқарасты дамыту, қабілеттерін ашу.

Оқушылардың шығармашылық іздену жұмыстары. Оқушылардың дағды, іскерліктерінің диагностикасы.

Тарихты оқыту әдістері мен әдістемелік тәсілдер

Оқыту әдістері туралы түсінік. Тарихты оқыту әдістерін топтастыруға білім көзі бойынша таным қызметінің ұйымдастыру және тарихи білімдердің негізгі компоненттері бойынша.

Әдістерді тарихтан білім беру мазмұны мен оқыту мақсатына сай таңдау. Тарихты оқыту әдістері мен әдістемелік тәсілдері. Тарихты оқыту әдістері туралы ұғым. Тарихты оқыту әдістерінің жіктелісіне деген түрлі көзқарастар. Оқыту әдістерін таңдау критеріі. Оқытудың "әдісі" мен "тәсілдер" ұғымдарының қатынастылығы. Тарихты оқыту процесіндегі әдістер мен тәсілдердің танымдық, тәрбиелік, дамытушылық ролі.

Оқыту әдістерін топтастыру . Оқушылардың таным белсенділігіне қарай . Оқытудың мақсаттары мен құралдарына қарай. Тұтас педагогикалық әрекеттің тәсілдеріне қарай. Әдістің логикалық және психологиялық сипатына қарай. Мұғалім мен оқушылардың жасайтын әрекетінің ерекшеліктеріне қарай. Білім

беру көздеріне сәйкес әдістер Ауызша материал рөлі: әңгіме, образды, сюжетті әңгімелеу, картиналық және аналитикалық сипаттау, түсіндіру, талдау.

Мектепте тарихты оқытудың қазіргі заманғы өзекті мәселелері

Тарихи білімнің негізінің функциясын анықтау, тарихты білімнің құрылымын көрсету, оқушылардың қабілетіне байланысты, тарихты оқыту барысында білімді меңгеру процесін бақылау. Мектеп оқушыларының сипаттамасы. Тарихты оқытуда оқулықтарының рөлі. Оқулықты құрастырудың әдістемелік принциптері. Мектептегі тарих оқулығының біреуін талдау. Негізгі мазмұны, әдістемелік жабдыктануы.

Тарих білім мазмұнын анықтауға қойылатын талаптар мектептік тарих курсына бөлінген оқу уақытының жалпы көлемін, оқушылардың жас шамасы және психолологиялық ерекшеліктерін ескере отырып анықталады.

Білім берудің іс -әрекеттік сипаты тарихты оқытудың әдістерін ұйымдастыру формаларын қайта құруды талап етеді. Қайта құрудың мәні оқушылардың өзіндік жұмысының басымдық рөлін күшейту. Оқушылардың өзіндік жұмысы: ұжымдық жұмыстар, брэйнстори́нг, рөлдік ойын, дебаттар, жобаларды қорғау, сөздік пинг – понгтар, жазбаша жұмыстар (эссе, шығарма, рефераттар және т.б.) дайындай түрінде іске асырылады. .

Сыни тұрғыдан ойлауға үйрету. «Оқу мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлауды дамыту» бағдарламасын тарихты оқытуда оқыту әдісі

Оқушылардың сын тұрғысынан ойлауын дамыту және мұғалімдердің сын тұрғысынан ойлауын дамыту. Мұғалімдердің сын тұрғысынан ойлауы өзінің жұмыс тәжірибесін, жаңа тәсілдерді қолдану және бағалау әрекеттерін сын тұрғысынан бағалауды қамтиды. Сын тұрғысынан ойлау» технологиясы сабақ барысында оқушыларға сапалы және терең білім беруде атқаратын қызметі

Сыни тұрғыдан ойлау – бақылаудың, тәжірибенің, ойлау мен талқылаудың нәтижесінде алынған ақпаратты ойлауға, бағалауға, талдауға және синтездеуге бағытталған пәндік шешім.

Оқушылардың СТО арқылы жаңа, толық мағыналы сұрақтар қою қабілеттілігі; түрлі дәлелдер іздестіріп, ұсынуы; еркін ойластырылған шешімдер қабылдай алуы. Сыни тұрғыдан ойлаудың 5 сипаттамасы, тарих сабағында СТО стратегиясының қолдану мүмкіндіктері

Оқыту және оқытуда ақпараттық-коммуникациялық технологияларды (АКТ) оқыту.

Тарих мұғалімдерінің сандық технологияларды және АКТ-ны сабақ беруде тиімді пайдалану білуі, Тарих сабағында АКТ-ні пайдалана отырып, қалыптастыратын дағдылар: оларды ақпаратты алу, бағалау, сақтау, өндіру, ұсыну, алмасу үшін қолдану және ол ақпаратты Интернет желісінде бірлескен жұмысқа қатысу үшін жібере білу. Тарих сабағында қолданылатын АКТ-нің түрлері: презентациялар, документалды фильмдер, дыбыс құрылғылары, электронды оқулықтар, мультимедиялық бағдарламалар, вертуалды мұражай,

флипчарттар, кесте, сызба, электронды карталар, диаграммалар, онлайн режиміндегі сабақтар, онлайн олимпиадалар, онлайн конференциялар.

Жаңартылған білім беру бағдарламасына сәйкес орта мектепте модульдер бойынша оқыту: перспективалары мен проблемалары.

Осы жеті модульде қарастырылған идеялар сабақта пайдаланылатын жекеленген стратегиялар мен тәсілдер сияқты өзара байланыста болады.

Бағдарламаның модульдері:

1. Оқыту мен оқудағы жаңа тәсілдер.
2. Сын тұрғысынан ойлауға үйрету.
3. Оқу үшін бағалау және оқуды бағалау.
4. Оқыту мен оқуда ақпараттық-коммуникациялық технологияларды (АКТ) пайдалану.
5. Талантты және дарынды балаларды оқыту.
6. Оқушылардың жас ерекшеліктеріне сәйкес оқыту және оқу.
7. Оқытуды басқару және көшбасшылық.

Талантты және дарынды балаларды оқыту.

Талантты және дарынды оқушыларға білім беруді дамытудың инклюзивті тәсілі негізінде осындай балаларды анықтау туралы ой-пікірлер мен зерттеулер жатыр. Осы әдіс бойынша оқушылардың қажеттіліктерін түсінуге қатысты ой-пікірлерді, барлық оқушыларды кеңінен оқытуға ықпал ететін оқу бағдарламаларын кеңейту және барлық оқушылардың осындай қажеттіліктерін қанағаттандыратын оқыту мен оқудың сараланған стратегияларын таңдау жөніндегі идеяларды қамтиды.

Инклюзивті білім беру: перспективалары мен проблемалары.

«Инклюзив» сөзі. **Инклюзивті білім берудің мазмұны.** Мектептегі инклюзив оқытудың міндеттері, кемшіліктері мен кездесетін қиындықтары, республика бойынша коррекциялық мектепте және жалпы білім беретін мектептердің арнайы сыныптарында мүмкіндігі шектеулі балаларды оқыту мәселелері.

Инклюзивті оқытудың негізгі принциптері. Мүмкіндігі шектеулі балаларды жалпы білім беретін ортаға кіріктіру мақсатында 2009 жылғы ҚР инклюзивті білім беруді дамыту тұжырымдамасының жобасы, 2010 жылдың 1 ақпанында бекітілген ҚР білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарла масы. Инклюзивті оқытуға жалпы мектептерге қойылатын талаптар. Инклюзивті білім беретін мектептерде білім мазмұны 3 түрлі бағдарламасы.

Жаңартылған білім бағдарламасына сәйкес тарихты оқыту үшін бағалау және оқуды бағалау. Қалыптастырушы және жинтық бағалау.

Білімді тексеру мен бағалаудың әдістемелік тәсілдері. Оқушылар білімін бағалау мен баға беру жүйесіне мінездеме беру. Оқушылардың білімін тексеру мен бағалаудың әдістері мен танысу. Білімді тексеру барысындағы сұрақтар мен тапсырмаларға берілетін мінездеме. Жіңішке және Жуан сұрақтар. Білімді бағалаудың формалары.

Сыныптағы бағалау тек қана техникалық тәсіл емес. Мұғалімдер жазбаша немесе ауызша түрде баға қою арқылы бағалайды. Олар қолданатын кез келген нысанның артында тек қана объективті немесе жеткілікті дәрежеде объективті емес нормалар мен стандарттар ғана емес, сондай-ақ баланың дамуы, оқуы және ынтасы туралы түсінік, сонымен қатар өзін өзі бағалау, қабілеттілік және күш-жігер сияқты ұғымдарға қатысты құндылықтар жатады.

Бағалау – одан арғы оқу туралы шешім қабылдау мақсатымен оқытудың нәтиже лерін жүйелі түрде жиынтықтауға бағытталған қызметті белгілеу үшін қолданыла тын термин. Оқытуды, оқытуда қолданылатын әдіс-тәсілдерді жақсарту мүмкіндіктерін және осы мүмкіндіктерді іске асыру түрлерін анықтауға бағытталған бағалау қалыптастырушы немесе оқу үшін бағалау (ОҮБ). Қалыптастырушы бағалау және оның функциясы; Жинытық бағалау және оған қойылатын талаптар.

Тарихты оқытуда диалогтық оқыту және оның түрлері

Сабақта диалогтің маңызды рөлі, оның артықшылықтары. Диалогтік оқытуда кеңінен қолданатын стратегиялар. оқушылардың тақырып бойынша өз ойларын білдіруіне мүмкіндік береді; оқушы лардың басқа адамдарда түрлі идеялардың болатындығын түсінуіне көмектеседі; оқушыларға өз идеяларын дәлелдеуге көмектеседі; мұғалімдерге оқушыларды оқыту барысында олардың оқушылары қандай деңгейде екендігін түсінуге көмектеседі. Көп жағдайда сыныптағы талқылау мұғалімнің басқаруымен тақырып төңірегінде, оқушының дұрыстап және орнымен нені, қашан және қалай айту қажеттігі сипатында болады.

Қазіргі заманғы жаңа оқулықтарды құрастыру принциптері

Тарихи білімдердің негізгі компоненттері. Тарихи фактілер және олардың түрлері: оқиға, құбылыстар, процес. Тарихи ұғымдарды қалыптастырудың жолдары мен негізгі әдістемелік шаралары. Жаңартылған бағдарлама негізінде Орта мектепте Тарих пәнін оқытудағы өзгерістер. Оқу құралдары және олардық функциясы.

Тарихи байланыстар. Оларды ашу жолдары

Тарихи уақыт және фактілерді уақытта локалдау. Тарихи уақыттары: жыл, ғасыр, мыңжылдық, дәуір, кезең. Тарихта жыл санау оқиғаларды дәуірлерге бөлу. Оқушыларда ауқыт туралы түсініктерді қалыптастыру әдістері. Оқылатын жылдарды іріктеу принципі.

Тарихи кеңестік және фактілерді кеңестікте локалдау

Адамзаттың қоғамда дамуының географиялық, экологиялық, эстетикалық, этникалық, әлеуметтік факторлар әлемнің геосаяси картасының өзгеруі. Кеңестікте фактіні локалдауды қолдану әдісі. Тарихи карта және оның түрлері. Картамен жұмыс түрлері.

Тарихи құбылыстарды елестетудің түрлері және тарихи білімнің қалыптасу процесін-дегі ролі..Тарихи құбылыстарды елестетудің түрлері.2. Оқушылаға тарихи құбылыстарды тудырудағы әдістер. 3.Тарихи кеңістікпен уақыттағы, өткен практикалар жөніндегі құбылыстарды тудыру жолдары.

Білімді дамытуға жәрдем жасау, тарихи білім құрылымында қажетті элемент ретінде тарихи құбылыстарды тудыру.

Тарихты оқытудағы оқушылардың іскерлігі мен дағдыларын қалыптастыру.

Оқу іскерліктері жалпы - барлық оқу пәндерінде қолданылатын және арнайы - белгілі бір білім саласынан білім алуға керекті іскерліктерге бөлінеді. Бұл іскерліктер оқу бағдарламасында жазылады.

Жалпы (жалпы педагогикалық) іскерліктер - оқи білу, тыңдау, өз ойын ауызша баяндау, жазу, кітаппен жұмыс істей білу.

Арнайы іскерліктер - тез оқу, техникалық сызбалар, тарихи және жағрафиялық карталарды оқу, музыкалық шығармаларды тыңдау, сөздіктерді және анықтама әдебиеттерін қолдану. Зиялылық іскерліктерді қалыптастыруға көмектесетін тапсырмалардың негізгі түрлері:

Оқушылардың таным мүмкіндіктеріне жалпы сипаттама. Таным қызметінің деңгейі, тарихты оқытуда оқушылардың дағдысы мен іскерлігінің қалыптастырудың жолдары мен жағдайы. Оқушылардың тарихи фактілерді талдап, олардың себеп-салдар байланыстарын ашу, құбылыстар мен оқиғаларды салыстыру .. Тарих сабақтарын топтау. Тарих сабағының құрлымы. Тарих білім беру ісіндегі сабақтың орны. Тарих сабағына қазіргі кезде қойылатын талаптар. Сабақ-мұғалім және оқушының іс-әрекетінің, әдісінің бірлігі. Сабақты жоспарлау жүйесі. Календарлық, тақырыптық жоспарлар. Сабақта жұмыс жоспары , оның негізгі компоненттері. Сабақтағы оқушылардың оқу жұмысының түрлері, оқушыларды ұжым , топ, екі топ және жекелеген жұмыс жүргізу түрлері.

Семинар және тәжірибе сабақтары. Экскурсиялар. Сабақта іскер ойын тағы да басқа ойын түрлерін қолдану.

Оқушылардың таным-қызметін ұйымдастыру.

Таным қызметінің дәрежесі. Таным қызметінің шығармашылық-ізденіс, өрлеу дәрежесі. Оқу материалдарын ауызша баяндауда оқушылардың таным қызметін ұйымдастыру. Проблеманың баяндау. Шығармашылық-ізденіс тапсырмаларының түрлері. Оқушылардың танымдық белсенділігін құруда сабақтардың дәстүрлі емес түрлері. Сабақта қолданылатын рөлдік ойындар, іскерлік ойындар, пікір-талас, оқушылардың баяндамалары мен ақпараттық хабарлары, дәріс, диалог, тренинг, дөңгелек үстелдер, ұжымдық-танымдық оқу, иммитация әдістері осы жоғары белсенділікті дамыту әдісі. Интерактивті оқыту әдістерінің түрлері

Оқушылардың іскерлігін, білімін, бағалау және тексеру жүйесі.

Оқушылардың білімін бағалау мен іскерлігін жүйелі түрде тексерудің қызметі мен мақсаттары: білімін тексеру, оқытушылық, ұйымдастыруының тәрбиелік, дамытушылық, тәрбиелік. Оқушылардың білімін күнделікті тексеру

әдістемесі: ауызша және жазбаша. Тестеу әдісі. Күнделік, тоқсандық, жылдық тексеру. Жиынтық және қалыптастырушы бағалау. Емтиханды ұйымдастыру және өткізу.

Тарих бойынша сыныптан тыс жұмыстары

Тарих бойынша сыныптан тыс жұмыстың міндеті. Оның негізгі сипаты. Тарих сабағымен байланысы. Сабақтан тыс тарихи жұмыстардың негізгі ерекшелігі (сабақтан айырмашылығы). Оқушылардың әлеуметтанушылық көзқарасын қалыптастыруда сабақтан тыс жұмыстардың ролі. Сабақтан тыс жұмыстардың түрлері.

Сыныптан тыс оқу, экскурсия, тарихи олимпиада, үйірмелері. Өлкетану жұмыстары. Тарихи кештер мен тарихи ұйымдарды жүргізу. Тарихи олимпиадалар. Тарихи ғылыми ізденіс жұмыстарын ұйымдастырудың әдістеріне тоқталу

Баспа деректерімен жұмыс дәптері

Баспа деректерінің түрлері. Тарихи-оқулығы тарихты оқытудың басты құралы. Тарих сабақтарында тарихи мәліметтер мен құжаттарды пайдалану. Тарихты оқытудағы құжаттардың ролі мен мәні. Тарихта оқытуда қолданылатын құжаттық-материалдық негізгі түрлері. Оқушылардың тарихи құжаттармен жұмыс істеу тәсілдері. Құжаттық материалдың жіктелуі. Актілік құжаттар, баяндаушы - сипаттаушы құжаттар, көркем сөз естеліктері. Тарихи құжаттар мен мәліметтерді зерттеу әдісі. Мәліметті конспектілеу. Тарихи мәліметтердің сипаты: авторы, уақыты, жанры, негізгі идеялары, тақырыптары мен көркемдік ерекшеліктерін анықтау. Тарихи мәліметтермен, құжаттармен жұмыс істеу оқушылардың зерттеушілік дағдысын қалыптастыру, ойлау қабілетін жетілдіру. Баспа деректерімен жұмыс істегенде жас ерекшеліктеріне сәйкес оқытуға байланысты қойылатын талаптар. Тарихи құжаттарды ғылыми және оқу-методикалық жағынан топтастыру

Ұсынылатын әдебиеттер тізімі

1. Ахметгареева, Р.К. Педагогические технологии в системе высшего профессионального образования / Р.К. Ахметгареева // Научный Татарстан: теорет., науч.-попул. и информ. журн.- Казань., 2014 .- 3 . С. 95-102.

2. Әлімов А. Қ. – Интербелсенді әдістемені мектепте қолдану: Оқу құралы.-А 2015 – 180 б.

3. Білім беру жүйесіндегі педагогикалық технологиялар/ Семей қаласының Шәкәрім атындағы Мемлекеттік ун-ті; [ред.бас. А.Едігенова] = Педагогические технологии в системе образования. – Семей: Тенгри, 2014. - 225б.

4. Джорданова Л. Тарихи білім: пәні және зерттеу әдістері: Академиялық бакалавриатқа арналған оқулық / Л. Джорданова.- 3-басылым.- Нұр-Сұлтан: Ұлттық аударма бюросы; қоғамдық қоры, 2020.- 302 б.

5. Ерекше оқыту қажеттіліктеріне қарай қысқа мерзімдік, орташа мерзімдік және ұзақ мерзімдік негізде оқушыларға психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету. Әдістемелік ұсынымдар. – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2015. – 80 б.

6. Инновации и традиции в решении проблем модернизации современного образования: [материалы международной научно-практической конференции], 1 июня - 30 июня 2010 г. / [редкол.: Калимуллин А. М. - д.и.н., проф. и др.]. Елабуга: [Изд-во ЕГПУ], 2010. 179 с.

7. Использование технологии развития критического мышления через чтение и письмо в системе развивающего обучения на уроках истории <https://nsportal.ru/shkola/istoriya/library/2014/10/23/ispolzovanie-tekhnologii-razvitiya-kriticheskogo-myshleniya-trkm>.

8. Короткова М.В., М.Т. Студеникин. Методика обучения истории в схемах, таблицах, описаниях. Москва, 2016.

9. Креативная педагогика: методология, теория, практика / [к.т.н. А.И. Башмаков, к.т.н., проф. И.А. Башмаков, к.т.н., проф. А.И. Владимиров и др.]; под ред. д.т.н., проф. В.В. Попова, акад. РАО Ю.Г. Круглова. 3-е изд. Москва: БИНОМ. Лаборатория знаний, 2012. - 319 с.

10. Қайнетова Г.К., Ілиясова А.Ш. Сын тұрғысынан ойлауды дамыту: біліктілік арттыру тәжірибесіндегі ой-толғаныс [Мәтін]: КНПУ им.Абая/Ілиясова А.Ш. Қайнетова Г.К. // П.ғ.д., проф.Н.Д.Хмельдің 85 жылдығына арналған;Тұтас педагогикалық процесс теориясы - болашақ мұғалімді кәсіби дайындаудың негізі; атты ХҒПҚ.-Алматы, 28-29.03.2014.- 309-311бб.

11. ҚР педагог қызметкерлерінің біліктілігін арттыру деңгейлі бағдарламасының негізінде әзірленген педагог кадрларды даярлайтын ЖОО бітіруші курс студенттеріне қосымша білім беру бағдарламасы «Студентке арналған нұсқаулық» «НЗМ» ДББҰ, 2015.

12. Қазақстан Республикасында инклюзивті білім беруді дамытудың тұжырымдамалық тәсілдері. – Астана: Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2015. – 13 б.

13. Методика обучения истории [Электронный ресурс]: учебно-методическое пособие / В. М. Вдовина, Л. Ю. Головеева. – Изд. 2-е, перераб. и доп. – Барнаул : АлтГПУ, 2019 – Ч. 1.. Сапашева Э.И. Влияние разнообразных форм и методов критического мышления на мотивацию учащихся [Текст] / Э.И. Сапашева //История Казахстана. - 2015.- №7 (152).- С 3-7.

14. Орта білім беру ұйымдарында «Қазақстан тарихы» және «Дүниежүзі тарихы» пәндерін оқытудың тұжырымдамалық негіздері. –Нұр-Сұлтан: Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2022. – 120 б.

15. Оқытудағы жаңа әдіс-тәсілдер қоржынынан: [оқу құралы] / құраст.: Н. Қ. Есбосын.- Қызылорда: Полиграфкомбинат, 2017.- 127 б.

16. Педагогиканы цифрлық дәуірде қайта зерделеу. ХХІ ғасырдағы оқыту дизайны. // Элен Битэм, Рона Шарп// Алматы: «Ұлттық аударма бюросы» қоғамдық қоры. 2019.

17. Педагогтің кәсіби стандарты. «Атамекен» Қазақстан Республикасы Ұлттық кәсіпкерлер палатасының Басқарма төрағасының 2017 жылғы 8 маусымдағы № 133 бұйрығына қосымша.

18. Проблемы инновационности, конкурентоспособности и саморазвития личности в условиях модернизации педагогического образования: сборник трудов Международной научной конференции, посвященной 200-летию педагогического образования в Казанском (Приволжском) федеральном университете, Казань, 21-23 мая 2012 г. / [под науч. ред. д.пед.н., проф. В. И. Андреева]. - Казань: Центр инновационных технологий, 2012. - 663 с.

19. Применение технологии развития критического мышления через чтение и письмо на уроках истории <https://cyberleninka.ru/article/n/primeneniie-tehnologii-razvitiya-kriticheskogo-myshleniya-cherez-chtenie-i-pismo-na-urokah-istorii/viewer>.

20. Сычева Т. А., Методика преподавания истории и обществознания, 2017.-107с.

21. Трусова А. С., Сидорова И. В., Методика обучения и воспитания по истории, 2019. -72 с.

22. Тимоти Уокер, Финская система обучения. Как устроены лучшие школы в мире, 2018. – 256.

23. Тарихты оқыту әдістемесі. Оқу құралы: /Г.Б.Қозғамбаева, Н.К.Алпысбаева – Өнд.толықт.Екінші бас.- Алматы, Қазақ университеті, 2016. 260 б.

24. «2024-2025 Оқу жылында Қазақстан Республикасының жалпы білім беретін мектептерінде білім беру процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері туралы» Әдістемелік нұсқау хат. – Астана: Ы.Алтынсарин атындағы ҰБА, 2024. – 113 б.

25. Тұрсын Хазретәлі. Мектепте тарихты оқыту әдістемесі. Алматы, 2004.

26. Чумакова А. С., Методика преподавания истории: Практикум. Справочно-информационные материалы, 2017. – 48 с.

27. Шоган В. В, Сторожакова Е. В. Методика преподавания истории в школе: учебное пособие для вузов. 2019. — 433 с.

28. David Clooster Using the techniques of critical thinking development technology <https://articlekz.com/en/article/17946>